

İSLAMİ İLİMLER
FIKİH DERSİ ÇALIŞTAYI

FIKHİN MAHİYETİ VE DERS METOTLARI

24 ŞUBAT 2018 - KÖLN

ILM

İSLAMİ İLİMLER
FIKİH DERSİ ÇALIŞTAYI

FIKHİN MAHİYETİ VE DERS METOTLARI

24 ŞUBAT 2018 - KÖLN

Çalıştay Sorumlusu: Sultan Balkaya

INTERNATIONAL LEAGUE
OF ACADEMICIANS | ILM

ILM Uluslararası Akademisyenler Birliği
Colonia-Allee 3 | D-51067 Köln
T +49 221 942240-600 | F +49 221 942240-201
www.ilm-academicians.org | info@ilm-academicians.org

© ILM - Uluslararası Akademisyenler Birliği
1. Baskı, Köln, Haziran 2020

Tüm hakları saklıdır. ILM - Uluslararası Akademisyenler Birliği'nin yazılı izni olmadan kısmen veya tamamen basılamaz, çoğaltılamaz ve elektronik ortama taşınamaz.

Tasarım | Dizgi | Baskı
PLURAL Publications GmbH | www.pluralverlag.eu

İÇİNDEKİLER

Neden İslami İlimler Fıkıh Dersi Çalıştay? Adnan Girgin	05
Açılış Konuşması Sultan Balkaya	07
Çalıştayın Amacı Abdulhalim İnam	09
“Sözde ve eylemde birlik olacak.” Kemal Ergün	13
İslam Fıkıhının Mahiyeti (Tarih-Usul-Yorum) Prof. Dr. Saffet Köse	19
Grup İçi Müzakereler Prof. Dr. Saffet Köse	31
Temel Eğitim ve Yetişkinler Eğitiminde Fıkıh Dersi Metotları Dr. phil. Hakan Aydın	35
Grup İçi Müzakereler Dr. phil. Hakan Aydın	46
İslami İlimler Kursunda Bir Fıkıh Dersinin İşlenişi Duran Terzi	49
Grup İçi Müzakereler Duran Terzi	70
Fıkıhî Mezheplere Bakış Açımız M. Hulusi Ünye	73

Neden İslami İlimler Fıkıh Dersi Çalıştayı?

Adnan Girgin
(Moderatör)

Değerli Genel Başkanımız, misafir hocalarımız ve hanımefendiler! Hepiniz “Fıkıh Dersi Çalıştayı”mıza hoş geldiniz.

Ayet ve hadislerin Ehl-i sünnet anlayışına aykırı olarak yorumlanması ve bunlara bu şekilde yaklaşılması genelde teşkilatımızın mensuplarının özelde de öğrencilerimizin üzerinde olumsuz etkiler oluşturmaktadır. Bu etkinin davranışlarda ifrat ve tefride varabilecek nitelikte olması dikkat çekmektedir. Özellikle İslami İlimler Kursu fıkıh dersleri müfredatının, orta yolu takip eden ümmet geleneğine sahip çıkmasıyla bu olumsuzlukların etkisi kaybolacaktır. Buradan hareketle çalıştayımızın ana hedefini, öğretmen ve idarecilerimizin fıkıh dersindeki ortak amacı kavramaları, güncel sorunlara geçmişten gelen değer ile bakış sağlamaları ve bunu öğrencilerine aktarmaları olarak ifade edebiliriz.

Bu çalıştay, İslam Toplumu Millî Görüş İslami İlimler kurslarında işlenen fıkıh dersi konularının, uzmanlar tarafından açıklanması, ilgili katılımcılar ile bu tebliğlerin atölye çalışmaları ile işlenmesi ve bir rapor hâlinde sunulması şeklinde planlanmış bir çalışmadır. Çalıştay ile şunu amaçlıyoruz: Eğitimcilerimiz ve bizler İslami İlimler kursları fıkıh derslerini ana hatları ile öğrencilere nasıl öğretiliyiz ki onlara fıkıh alanında bir baskı açısı bir perspektif kazandırmış olabilelim? Bugün burada düzenlediğimiz çalıştayla bu soruya cevap arayacağız.

Tekrar tebliğcilerimize ve siz değerli katılımcılara hoş geldiniz diyor; çalışmamızın hayırlara vesile olması dileğiyle hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Açılış Konuşması

Sultan Balkaya
(IGMG İslami İlimler Sorumlusu)

Çok değerli Genel Başkanım, ILM Akademisyenler Birliği Başkanı Abdulhalim İnam hocam, yardımcıları Hakan Aydın hocam, Ramazan Başlık hocam, Kadınlar Gençlik Teşkilatı Eğitim Başkanı Nagihan Seyis hanım, çalışma arkadaşlarımız, bölgemizde bugün bizi yalnız bırakmayan arkadaşlarımız, çalışanlarımız ve bugün bizimle olan sayın Saffet Köse hocam, Duran Terzi hocam, Süleyman Demirel Üniversitesi'nden aramızda misafir bulunan saygıdeğer hocalarım ve Almanya'dan, Fransadan, Avusturya'dan, Belçika'dan, Hollanda'dan programa katılan siz değerli hocalarım hoş geldiniz, sefalar getirdiniz, şeref verdiniz.

Teşkilatımızın önemli çalışmalarından bir tanesi olan İslami İlimler kursları bir yetişkin eğitimi olarak, yetişkinlerimize sunulmuş özel eğitim teklifidir. Bu kurslarımız Almanya, Belçika, Hollanda, Danimarka, Norveç, Fransa ve Kanada dâhil olmak üzere 88 şubede hizmet vermektedir. Yedi ayrı dilin konuşulduğu bu ülkelerde kurs sistemi ile yetişkinlere temel dinî usul dersleri verilmekte ama sadece bununla da kalınmaktaki, bilginin pratiğe dönüştürüldüğü teşkilatımız içindeki hizmetlerle uygulamalar da yapılmaktadır. İslami ilimlerin dört yıllık müfredatı vardır. Bu müfredata uygun olarak kitaplar hazırlanmıştır. Bugün bir kitabımızın müellifi olan sayın Saffet Köse hocamız da yanımızda. Bunun yanında kendine has idari yönetmeliği ve yönetim şemasıyla kendi başına bir kurs olarak teşkilatımız bünyesinde sunulmaktadır. Bu anlamda kursumuz kök vatandan çıkıp yaşadıkları yerlerde yeşeren öğrenci profili oluşturmaya çalışmaktadır. İlmihâl, fıkıh usulü, günümüzün fıkıh meseleleri gibi ders başlıklarında işlenen fıkıh derslerimizi bugün sizlerle, hocalarımızla Kur'an ve sünnet ışığında ortak

bir fıkhi anlayış ve metot birliği oluşturmak için ilk adım olarak bir fıkıh dersi çalıştayı çerçevesinde ele alacağız. Rabbim hayırlara vesile kılsin.

Bugünkü çalışmamız tebliğler ve bunlara bağlı atölye çalışmalarından oluşacaktır. Bugünden elde edilen tüm neticeler daha sonra bir çalıştay kitapçığı hâlinde Avrupa'daki insanımızın, inşallah öncelikle öğrencilerimizin, öğretmenlerimizin hizmetine sunulacaktır. Rabbim hayırlı neticelere ulaşmayı bizlere nasip etsin. İnşallah değerli hocalarımızla birlikte bu dersleri uzun senelerce yürüteceğiz. Bunun yanında bu çalışmaların temel yapısını oluşturan ekibime teşekkürü bir borç biliyorum. İslami İlimler Fıkıh Dersi Çalıştayı komisyonunda yer alan Adnan Girgin, Şadiye Girgin, Meryem Ceylan ve Hakan Aydın hocalarıma hassaten teşekkür ediyor, hayırlı çalışmalar diliyorum.

Çalıştayın Amacı

Dr. Abdulhalim İnam

(ILM Uluslararası Akademisyenler Birliği Başkanı)

Öncelikle bu çalıştayın hayırlara vesile olmasını yüce Rab-bimden niyaz ediyorum. Bu çalıştayda emeği geçen, Eğitim Başkanlığımızdaki bütün arkadaşlarıma, hassaten de progra-mın sorumluluğunu yürüten Sultan Balkaya hanıma, ekibine, komisyonundaki bütün arkadaşlarına huzurlarınızda teşekkür etmek istiyorum. Ayrıca bu çalıştayda tebliğlerini sunacak olan başta kıymetli hocam Saffet Köse olmak üzere, sayın Duran Terzi hocama, Başkan Yardımcım Hakan Aydın hocama ve bu çalıştayın sunuculuğunu yapan Adnan Girgin hocama teşekkür ediyorum.

Değerli hazirun, “Fıkıh Dersi Çalıştayı”nın hedefi şudur:

“Fıkıh dersi verirken, eğitimcilerimizle beraber nelere dik-kat edeceğiz, nelere önem vereceğiz ve içinde bulunduğumuz şartlarda, içinde bulunduğumuz ortamda, fıkıh anlayışımızı na-sıl ortaya koyacağız?” sorularına cevap aramak.

Her şeyden önce, İslami İlimler kursları adı altında yaptığımız yetişkin eğitim çalışması kolay bir şekilde bu noktaya gelmedi. Öncelikle Teşkilatımız, eğitim çalışmalarını evlilik öncesinde aile eğitim seminerleriyle başlatıyor. Sonra, anne buluşmaları, anne çocuk halkaları, cami ana sınıfları, hazırlık eğitimi, temel eğitim, orta öğretim diye bir süreçten sonra özellikle 15 yaşını bitirmiş olan ve artık orta öğretimi de ta-mamlamış öğrencilerimizin 16 yaş sonrası İslami İlimler kur-suna girmesiyle devam ediyor.

Kendine ait bir planı ve programı, müfredatı, kendine ait kitapları, yönetmeliği olan İslami İlimler kursları belirli bir noktaya gelmiş bulunuyor.

İleride, Katip Çelebi Üniversitesi ile bir sertifika programı üzerinde çalışıyoruz. Bu çalışma kıymetli Rektörümüz Prof. Safet Köse'nin değerli katkıları ile neticelenince, İslami İlimler kurslarımızı bitiren öğrencilerimiz üniversiteden sertifika alabilecekler inşallah.

İslami İlimler kurslarıyla 4 şeyi hedefliyoruz:

1- Teşkilat idari sisteminde görev alacak kardeşlerimizi İslam'ı bilen, temel kaynaklarından öğrenmiş olan ve aynı zamanda da Ehl-i sünnet çizgisinde bir çizgiyle çalışmalarını sürdürülen, devam ettiren bir idareci olarak yetiştirmek.

2- İslam'ın anlatılması hususunda üzerine yükümlülük düşen bu topluluğun Avrupa'da İslam'ın değerini anlatabilecek duruma gelmelerini sağlamak.

3- Avrupa'da İslami eğitimci ihtiyacının karşılanmasına ciddi anlamda katkı sağlamak. Üç yıllık eğitimi başarıyla tamamlayan, Genel Merkez'in organize ettiği yeterlilik sınavlarında başarılı olan ve pedagojik formasyonunu kazanan mezunlarımızın cami ve eğitim kurumlarımızda eğitimci olarak görevlendirilmelerini istiyoruz.

4- Teşkilat mensupları olarak bilinçli birer üye ve ne yaptığını bilen birer fert olarak Avrupa toplumuna katkı sağlamak ve bu topluma rol model olabilecek bilinçli bireyler yetiştirmek istiyoruz.

Bugün Avrupa'da herkesin bir fıkıh anlayışı var. Bunların örneklerini verebiliriz. Ama asıl mesele, İslami İlimler öğretmenleri olarak, öğrencilerimize fıkıh derslerini anlatırken Avrupa'da bulunduğumuz şartları da göz önünde bulundurarak nasıl bir fıkıh anlatacağımız meselesidir. Bu çalıştayda bizim en önemli gelmek istediğimiz nokta, "ekalliyat" yani azınlık fıkıhını da içine alan bir eğitim programını nasıl gerçekleştirebileceğimiz olacaktır.

Avrupa'da Müslümanlar gayrimüslim çoğunluk toplum içerisinde azınlık olarak yaşama tecrübesini 1961 yılından beri yaşıyorlar. Bunun içindir ki, Müslüman bir topluluk içerisinde verilmiş olan fetvaların Avrupa toplumu içerisinde tekrar ele alınması, tekrar buradaki duruma göre şekillenmesi ve öğretmenlerimizin buna göre muhatap kitleyi eğitmesi gerekmektedir.

Bu çalıştayda, fıkıh derslerinin nasıl anlatılması, nasıl kavratılması, örnek bir ders anlatımının nasıl yapılması gerektiğini, bu yazılan kitaplarla neyin hedeflendiğini vurgulamış olacağız.

Hepinize ayrı ayrı tekrar teşekkür ediyorum ve bu çalışmanın hedefine ulaşması hususunda Yüce Rabbimizden yardımını niyaz ediyorum. Aramızda bulunan Süleyman Demirel Üniversitesi'nden Haluk Hocamıza, Üniversite Genel Sekreterimize ve diğer misafirlerimize de ayrıca teşekkür ediyorum.

Tekrar, hepinizi saygı, sevgi ve hürmetlerimle selamlıyorum.

“Sözde ve Eylemde Birlik Olacak.”

Kemal Ergün
(IGMG Genel Başkanı)

Bismillahirrahmanirrahim.

Çok değerli Yavuz Çelik Karahan ağabeyim, ILM Başkanı Abdulhalim İnam Bey ve çalışma arkadaşlarım, çok değerli hocalarım ve İslami İlimler kurslarımızın çok değerli fıkıh hocaları. Cenâb-ı Hak bu toplantımızı hayırlara, günahlarımızın affına, sevaplarımızın artmasına, fahr-i kâinat Efendimiz Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.) ile cennette buluşmamıza vesile kılsın.

ILM Uluslararası Akademisyenler Birliği'nin bugün yapmış olduğu bu çalıştay, aslında, İslam tarihinde geleneği çok köklü olan bir âdeti, bir dersi, unutulmuş olan bir usulü bugün yeniden inşa ve başlatma ve buradan istifade etme gayretinin bir semeresidir.

Hadis usulünde hoca efendiler hadis rivayet şekillerini anlatırken “an tarîki's-sima” (işitme yoluyla), vicâhe (yüz yüze öğretim) yoluyla diye usulleri anlatırlar. İslam tarihinde en etkili metot yüz yüze öğrenme metodudur. Öğrenme sadece yazılmış kitapların okunması değildir. Aynı zamanda, dersin hocasıyla bizatihi yüz yüze gelip, hocayı dinleyip, hocaya soru sorup bilgilendirme şekliyle olur.

Prof. Dr. Saffet Köse hocamız “İslami İlimler Giriş Serisi” adlı serimizin fıkıh kitabını yazdı. Kendileri öteden beri Teşkilatımızın bu çalışmalarında öncü olan çok değerli bir bilim adamı. Dolayısıyla bugün hocamızdan, o fıkıh dersini, yazmış olduğu kitabı nasıl daha etkili bir hâle getiririz anlamında dinleyeceğiz. Duran Terzi hocamız kendi sahasını, Hulusi Ünye hocamız kendi sahasını burada anlatacak.

Peki başka hangi sebeplerden mütevellit böylesi bir çalıştay organize ediliyor? Bu işin birkaç sebebi var. Bu sebepleri ciddi anlamda irdeleyerek vaktinizi almak istemiyorum. Ama, sadece teşkilat olarak, her bir şubemizde eylem ve söylem birliği içinde olmak durumundayız.

Teşkilatımızın, 88 İslami İlimler Kursu'nda 3000'e yakın İslami İlimler öğrencisi var. Burada şimdi hoca efendiler ve hoca hanımlar var. Bu hoca efendilerin ve hoca hanımların her birinin kendi ilim geleneği, her birinin eğitim geleneği olduğu için anlatma metotları farklı, anlayış metotları farklı, fıkıha bakışları farklı, fetvaya bakışları farklı. Böylesi bir ortamda, okullarımızdan tek bir metot maalesef çıkamıyor. Hâlbuki söylemi, eylemi bir olan IGMG, Roma'dan Helsinki'ye, Dortmund'dan New York'a kadar olduğu her yerde olaylara bakışı aynı olan bu teşkilat, fetvada birliktelik gösteremiyor.

Şunu diyebilirsiniz belki: "Hocam! Fetva zaten toleranstır. Fetvada farklılıklar olacak ki, biz ondan istifade edeceğiz."

Doğrudur. Fetva toleranstır. Fakat bazen, basit konularda bile, Köln'deki bir hoca hanım veya hoca efendinin fetvası ile Düsseldorf'taki İslami İlimler Kursu'ndaki hoca hanım veya hoca efendinin fetvası birbirinden farklı olursa, burada tolerans olmaz. Burada fitne olur. Onun için bu çalıştayı yapmamızın ana sebebi fetvada eylem birliğine geçmenin birinci adımını atmaktır.

Değerli kardeşlerim! İslam Toplumu Millî Görüş, Kur'an ve sünneti temel kabul etmiş ve Ehl-i sünnet yorumunu da kendisine temel esas kabul etmiş bir cemaattir. Çoğunluğumuz, Ehl-i sünnet yorumunun Hanefî geleneğini esas almaktadır. Ancak, Hanefî mezhebi içinde de bir kısım konularda farklılıklar olduğunu hepimiz biliyoruz.

Bazı konularda âlimlerin ittifakı çok azdır. İyi ki ittifak etmemişler. Eğer ittifak etselerdi, gerçekten de işimiz zor olurdu.

“Ümmetimin ihtilafı rahmettir.” diye bir hadis dediğimizde, zayıf hadis denilip dikkate alınmıyor. Ama Efendimiz (s.a.v.)’in bu sözü, ümmet birbirini boğazlasın, ümmet birbiriyile savaşsın, ihtilaf etsin diye değildir. Ümmet, farklı kanaat, farklı yorumlar ortaya koysun ki, sıkışan, zorda kalan biri diğèrinin görüşünden istifade etsin ve fikirler birbirleriyle münazara etsin, yarışsın, daha güzeli ortaya çıksın diyerdir.

Özellikle azınlık olarak yaşamış olduğumuz bu toplumda Müslümanların tek yumruk, tek hedef, tek gaye olabilmeleri için fetvada birlik olacak. Bunun başka bir yolu yoktur. Biz bunu gördük.

Burada hacdan örnek vermek istiyorum. Aramızda hacca gidenlerimiz var. Mesela, Köln Kafile Başkanı Kemal Ergün, Düsseldorf Kafile Başkanı Yavuz Çelik Karahan, Ruhr-A Kafile Başkanı Abdulhalim İnam ve bunlar ilahiyatçı. Yani fıkıh biliyorlar. Fakat, hacı veya umreci geliyor: “Hocam ben dayanamadım, ihramlıyken Kâbe’ye elimi sürdüm. Benim durumum ne olacak?” diye soruyor.

Birinci cevap: “Sen kokuya dokunmak için el sürmedin. Kâbe’ye sürdün. Sana bir şey gerekmez.”

İkinci cevap: “Elinin tamamını sürdün mü? Evet ise, kurban kesmen gerekir.”

Üçüncü cevap: “Sen koku niyetiyle sürmedin. Ama 40 riyal gibi bir sadaka vermen lazımdır.”

Sonuç: Hacı efendiler başlıyorlar aralarında teşkilat aleyhinde, parasal dedikodu yapıyorlar. Buradan para kazanacaklar ya diyorlar. İşte burası fitnedir, fitneye sebep olmaktır.

Hâlbuki burada hacının, umrecinin istifade edeceği ve ihtilaflardan oluşan bir rahmet var. Ama, sonuçta fitneye sebep oluyor. Onun için, biz teşkilat olarak, hac ve umre organizesinde bir müftünün fetvasının esas alınacağı ilkesini getirdik. Yani

sadece bir kişi fetva verecek. Bu durumda, siz müftü de olsanız fetva vermeyeceksiniz, bildiğiniz her şeyi bilmeyeceksiniz, ama fetva komisyonu başkanına görüşlerinizi söyleyeceksiniz.

Şimdi, İslami İlimler kurslarında aynısını uygulayacağız. Müftü de olsak teşkilatın fetvasını uygulayacağız. Bu fıkıh çalıştaylarını yapmamızın sebebi bu. Mesela, seferîlikte mesafe ve zaman bakımından bir ihtilaf söz konusu. Ama biz teşkilat olarak, bizim Din İstişare Kurulumuz ne dediyse, bizim fetva kitabımızda ne yazıyorsa onu uygulayacağız. 90 km diyorsa 90 km, 95 km diyorsa 95 km diyeceğiz. Bunu teşkilatın tamamında işlevsel hâle getireceğiz.

Şimdi Fetâvâ kitabımızın birinci cildini çıkardık. İkinci cildi baskıda. 6 cilt çıkacak. Bu kitapları İslami İlimler kursları takip edecek. Pratik, gündelik yaşamı ilgilendiren konulara ve sorulara cevaplar için El-Cevâb'ın birincisini çıkardık, ikinci cildi de yolda. Yani El-Cevâb pratik konular, ilmihâl bilgileri için; Fetâvâ ağır konular için. Fıkıh Giriş, fıkhıdaki usulümüz, İslami İlimler kurslarının ana kitabı olarak önümüzde duracak.

Değerli kardeşlerim! Roma'daki İslami İlimler kursumuzla, Montreal İslami İlimler kursumuzun fetvasında ve oradan çıkan bir arkadaşımızın eğitiminde eylemde bir ihtilaf olmayacak. Eylemi de bir olacak, söylemi de bir olacak, hepsi bir olacak. "Ben hocamdan böyle gördüm. Bizim hocamız olaya böyle bakıyor. Efendim bizim şeyhimiz olaya şöyle dedi." Bu söz konusu olmayacak.

Bakın bunu bir daha söylüyor ve özellikle ifade ediyorum. Eğer biz bu işi oturtamazsak o zaman burada ihtilaflar artacak; herkesin müridi ve müridesi olacak, herkes mürid ve müridesiyle bu işleri yapacak.

Teşkilat olarak biz, bir koalisyon cemaati değiliz. Nefis terbiyesini başka biri, ilmi başka biri, eğitimi başka biri değil, hep-sini biz yapacağız.

Allah’a şükürler olsun, İslam Toplumu Millî Görüş Teşkilatları nefis terbiyesinden fıkıhına kadar, fetvasından cihad anlayışına kendine has duruşu olan bir ümmet hareketidir. Dolayısıyla fetvasını da buradan alacak, ilmini de buradan alacak, nefis tezkiyesini de buradan alacak, cihad anlayışını da buradan alacak.

Onun için biz teşkilat içi ihtilafları ortadan kaldırma adına bu çalışmalarımızı yapıyoruz. Sizden, özellikle de hanım kardeşlerimden ricam şudur: Lütfen Allah rızası için; fetvalarınız falanca hocaya, filanca hocaya göre değil, IGMG Fetva Komisyonu’na göre, IGMG Din İstişare Kurulu’na göre olsun. Bu kadar açık ve net söylüyorum.

Tekrar sizden rica ediyorum, bu fıkıh çalıştayı, fetvada birlikteliği sağlamak için yapılan bir çalışmadır. İslami İlimler Kursu ve buna benzer çalışmalarda artık hadis usulümüzde de fıkıh usulümüzde de tefsir usulümüzde de fetvalarımızda da birlik olacak.

Ben özellikle bunu vurgulamak için Hollanda’daki programımı aksattım ve özellikle buraya katıldım. Ve bu cümleleri benden duyunuz, bu kardeşinizden duyunuz diye bir daha altını çizerek vurgu yapmak için söyledim. Hepinize teşekkür ediyorum.

Bu fıkıh çalıştayının ilk olması münasebetiyle, zaman zaman tartışmalar olacaktır, çok normaldir. Gayet güzeldir de bu. Bu konuda bu sene virajlar alacağımıza, gelecek sene biraz daha oturacağına, ama üçüncü sene istikrara kavuşacağımıza inanıyorum. “Dört sene önce böyle ayrı ayrı fetvalar vardı.” diye hikâye olarak anlatacaksınız.

Hacda, umrede biz bunları yaşadık. Allah’ın izniyle, bu kararın ne kadar bereketli olduğunu, ne kadar muazzam bir görüş olduğunu, bu teşkilatın öngörüsünün ne kadar doğru olduğunu bir nesil sonra daha iyi anlayacağız.

Eğer biz bu işleri yapmazsak, nesillerimiz üzerinde, bir tarafta sulandırılmış bir İslam anlayışı, bir tarafta da Selefist görüşler etkili olacaktır.

Hepinize tekrar çok teşekkür ediyorum, hepinizi Allah'a emanet ediyorum.

İslam Fıkhnının Mahiyeti (Tarih-Usul-Yorum)

Prof. Dr. Saffet Köse
(İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Rektörü)

Ders kitabımız bağlamında; genel manada fıkhnın mahiyeti, fıkhn hocalarımıza ders kitabımızı anlamada usul ve yol gösterilmesi için bir fıkhn tasviri yapmak istiyorum. Bu kitabın yazılış amacıyla ilgili bazı açıklamalar da yapmak istiyorum.

Bu kitabı yazarken ben şunu düşündüm: İçindeki bilgileri siz farklı kitaplarda da bulabilirsiniz. Zira bu alanda, gök kubbenin altında söylenmemiş bir söz yok. Ama aynı konuda yeni bir kitap yazacak olan kişinin de o konuya kattığı şeyler olabilir. Bir hedefi, bir amacı olabilir. Yani herkesin yazdığı şeyi oturup sen de yazma. Amacın olsun, bir farklılığın olsun.

Öyleyse bu kitapdaki farklılık nedir? O da şudur: Müslümanların yenilmişlik ve ezilmişlik psikolojisi altında kendi kültüründen, kendi dünyasından ve kendi inançlarından sanki bir utançları var gibi bir hava oluştu, maalesef. Paket genellemeler problemlidir ama böyle bir anlayış var ve en kötüsü bunun ilahiyattaki yansımalarıdır.

Türkiye’de çok güçlü bir ilahiyat eğitimi var, 100 civarında ilahiyat fakültemiz oldu. Bizim açımızdan, bu büyük bir nimettir. Gerçekten de çok değerli hocalarımız var. Ama bazı ekran hocaları da var. Sanki ilahiyat bunlardan ibaretmiş gibi. İster istemez bunlar da toplumu etkiliyorlar. İşte burası ciddi bir problemdir.

İslam’ın artık çağdaş ihtiyaçlara, günümüz ihtiyaçlarına cevap veremediği, dolayısıyla yeni bir arayış içerisine girmemiz gerektiğine inanmış insanlarımız var. Bu inancın ortaya çıkardığı birtakım problemler var. Mesela bunlardan bir tanesi

Kur'an ahkâmının tarihselliği, bir tanesi sünnet üzerine yapılan tartışmalar, diğeri mezhepler hakkında uyandırılan şüpheler.

Ondan sonra da imam-hatip nesli üzerinden konuşılmaya başlandı. Gençlik deizme kayıyor diyorlar. Daha ne olacaktı yani? Siz Kur'an ahkâmını tarihsellik üzerine okuyacaksınız, sünneti dışlayacaksınız, mezhepler üzerinde şüphe uyandıracaksınız ve bütün aidiyetleri parçalayacaksınız, ondan sonra da çocukları boşluğa düşüreceksiniz. Boşluğa düşmüş çocuklar farklı aidiyetlere gittiği andan itibaren de niye deizme düşüyor diye dövüneceksiniz.

O sebeple ben bu kitapta, işin ruhu, biraz bilinç kazandırmaya dönük bir çalışma yapmayı hedefledim. Bizim Cenâb-ı Hak'la bir sözleşmemiz var, kitabın önsözünde bunu okumuşsunuzdur. Ama biz bu sözleşmeyi hatırlamıyoruz. Arâf suresinin 172. âyet-i kerîmesinde Cenâb-ı Hak, sadece yaradılışımızın bir kesitinde bizi karşısına aldı, "*Ben sizin Rabbiniz değil miyim?*" diye sordu. Biz de ona dedik ki "Evet, sen bizim Rabbimizsin." O ayette diyor ki Allah "Ahiret yurduna geldiğinizde, biz bundan habersiz demeyesiniz diye, ben sizi kendi kendinize şahit tuttum ve kayda geçirdim." Eğer siz bu şekilde devam etmezseniz, yani kulluğa devam etmezseniz (ubudiyet uluhiyet sözleşmemiz var) bunun sonuçları olacak. Yani sözleşmenin hükümlerinin yerine gelmesi lazım. Her sözleşme birtakım hükümler getirir. Bir buzdolabı alsanız bir sözleşme yapıyorsunuz. Bunu eve taşıması var, arıza yaptığında tamiri var vs.

Biz kulluğu nasıl yapacağız, onu biz bilmiyoruz. Allah diyor ki: "Ben peygamberlerim aracılığıyla size isteklerimi, taleplerimi bildireceğim ve ondan sonra bunlara göre davranıp davranmadığınızla hesaba çekeceğim." Bunun muhasebesini ahiret yurdunda yapacağını söylüyor.

Peygamberler, bizim Rabbimizle ilişkimizin nasıl olacağı konusunda belirleyicidir. Peygamberlerin 4 görevinden bahse-

diyor Kur'ân-ı Kerîm. Bunlar tilavet, tesciye, kitabı ve hikmeti öğretmektir.

Her ilim Allah kelamının bir yönünü almış ve onu incelemiş. Tefsir ne yapıyor? Anlamı tespit ediyor. Hadis ve siyer Resûlullah'ın Kur'an yaşantısını ele alır. "Kitâbü's-siyer" diye bir bölüm vardır bizim fıkıh kitaplarında. Bu ise, uluslararası hukuk demektir. Yani Efendimiz (s.a.v.)'in kendi dışındaki kavimlerle, devletlerle ilişkilerini nasıl belirlediğini ele alan ilimdir. Kıraat, tecvit ve tilavet Kur'an'ın okunmasını ele almıştır. Şimdi bu ilimlerin atomize olmasından sonra her ilim bir tarafını alıyor. Bilgi boyutunda, yani akaid ve ahkam anlamında fıkıh ve kelim ilmi bunu esas alıyor.

İlim, İrfan ve Hikmet

Şimdi buradaki problemimiz şu: Biz bugün bilgi düzeyinde bir anlama yarışı içerisinde bulunuyoruz. Oysa bizim geleneğimizde ilim, irfan ve hikmet diye bir boyut vardır. İlim dediğimiz şeyi, kelim ve akaid esas almış, bilgiyi, inanç esaslarını öğretiyor. Bir de bunun ahlak boyutu var. Ahlak ise, ahkâmı içleştirek otomatik davranışa dönüştürmek demektir.

Bunların kendi aralarında bir ilişki de var aslında. Efendimiz (s.a.v.)'in ilk yaptığı şeylerden bir tanesi budur: Mekke döneminde iman ile birlikte ahlakı oluşturuyor, ahkâmını onun üzerine koyuyor. Eğer ahkâm ahlaka dayanmıyorsa kalıcılığı yoktur. Bugün için, bu ciddi bir problemdir. Çünkü İslam ülkelerinde yaşadığımız problemlerden bir tanesi de bu. Hükümler ahlaka dayanmıyor. Ya da öğretimde ahlaka önem verilmiyor.

Çocuğa abdesti anlatıyorsun. Bu fıkhnın konusudur. Mâide suresinin 6. ayetini okuyorsunuz, abdestin farzlarını orada anlatıyor. Abdestin farzı dördtür dediniz, anlattınız. Arada Efendimizin yaptıklarıyla, sünnetlerini anlatıyorsunuz. Fıkıh bunu

anlatır ve geçer. Şimdi eğer biz bugünün insanına sadece bunu söyleyerek geçiyorsak bu çocukta Müslümanca bir davranış biçimi geliştirmeyiz. Evet bu fıkıhın konusudur. Ama onun bir irfan boyutu var, hikmet boyutu var. Onu dışlamamak gerekiyor. Abdesti anlatırsanız ve dersiniz muhatabınıza: Efendimiz diyor ki, bir mümin abdest alıp namaz kıldığında, diğer vakit girdiğinde ve orada tekrar abdest aldığı anda, iki abdest arasındaki günahlar dökülüp gider. Efendimiz ne demek istiyor? Abdest organlarımız, bizim günah işlediğimiz organlardır. Elinizle haramı tutarsınız, gözünüzle bakarsınız, yüzünüzle yönelirsiniz, ayaklarınızla gidersiniz, kulaklarınızla işitirsiniz, kollarınızla kucaklarsınız. Onları yıkadığında ve tövbe ederse günahlar dökülüp gidiyor. Başını meshetmek ne demek? Başımızda ne var? Beynimiz var. Beynimizde aslında düşündüğümüz, tasarladığımız günahlar var. Abdest alırken böyle düşünmemiz lazım: Yâ Rabbi! Huzurundayım, biraz sonra huzuruna geleceğim, böyle kirlili bir beyinle huzuruna gelmek istemem, beynimi siliyorum. Boynumu meshediyorum kendimi siliyorum. Çünkü boyun insan vücudunu, bedenini temsil eden organımızdır. “Boynumun borcu” deriz, kendi borcum demek. Abdestimin farkına varıyorum. Şimdi siz eğer salt fıkıhî bilgiyle yetinip, “caizdir veya değildir, haramdır veya değildir” diyorsanız, bununla davranış bilinci kazandıramazsınız. Kemal Bey çok güzel bir şey söyledi: İslami ilimler bir bütünsel biz bunu bütünlük hâlinde planlamak, bunları anlatmak zorundayız.

İbadetlerimiz Amellerimize Yön Veriyor mu?

İbadetler davranışa yön vermiyor. Türkiye’de araştırmalar bunu gösteriyor. Oysa ibadetlerin davranışlara yön vermesi lazım, Kur’ân-ı Kerim bunu söylüyor. Kur’ân-ı Kerim’de bir hac analizi vardır, orada asla fıkıhla ilgili bir şey göremezsiniz demeyim de, çok az görürsünüz. Tamamen ahlaktır, irfandır, tasavvuftur.

Efendimiz (s.a.v) Hudebiye’de anlaşmayı yapıyorlar, ihrama giriyorlar, kurbanlık hayvanlarını alıyorlar ve umreye gidecekler. Ve müşrikler bunları engelliyor. İhrama girdiklerinde, Mâide suresinin 94. ayetini açın bakın, etraflarında avlayacakları, tavlayacakları ne varsa dolaşiyor. Ama dokunamıyorlar, ihramlı oldukları için.

Câfer eş-Şiblî’ye birisi gelmiş demiş ki: “Ben hacca gidiyorum, ne tavsiye edersin?”. O da demiş ki: “Buradan iki boş çuval götür, oradan fazilet doldur getir, giderken hacıları uğurlayalım, gelirken de karşılayalım, hacdan nasibimiz olsun.”

Sonra soruyor, “Hacda ne yaptın?” diye, “Elbiselerimi çıkardım, ihrama girdim.” diye anlatıyor. Sen bu elbiseleri çıkarırken (fikhî olarak doğru) üzerinde kirli, başına bela elbiseler vardı. Haset, fesat, gybet, teccessüs, cimrilik vs. elbiselerini çıkardın mı? Efendimiz diyor ki: Cimrilik bir zırhtır, insanı sıkır ve en köklü duygulardan biridir. Vermeye başladığında insan rahatlar.

“Bu elbiseni çıkarıp atabildin mi?” sorusuna “Hiç aklıma gelmedi.” diyor. “O zaman sen elbiseni çıkarıp atamamışsın kardeşim.” “Başka ne yaptın?” diyor “Yıkandım.” diyor. “Peki yıkanırken üzerinde biraz önce bahsettiğim kirler yapışmıştı, bulaşmıştı, onları yıkadın mı?” diyor. “Aklıma gelmedi.” diyor. Cevaben “Sen kirlisin.” diyor.

“Başka ne yaptın?” diyor. “İhrama girdim.” diyor. İhrama girmek haramları terk etmeyi gerektirir. Yani bütün haramları terk edeceğine orada sözünü verirsin. Orada ihrama girerken bir kıl koparamazsın, bir ot koparamazsın, bir haşeratı öldüremezsın, nikâhlı helal eşinle dahi beraber olamazsın. İhramdan sonra gelip orman yakıyorsan, adam öldürüyorsan, zina yapıyorsan o ihramın bir anlamı yoktur. İhramda Cenâb-ı Hakk’a diyorsun ki “Ya Rabbi en basit helalleri bile terk ettim, haramlara hiç yolum uğramaz”. Bunlara söz vermediysen sen ihrama girmemişsin. Böyle birkaç örnek veriyor.

Bir hacı uğurlama programında böyle anlatmıştım. Ondan sonra yanıma bir amca geldi ve dedi ki: “Biz hacca gitmeyelim o zaman. Biz böyle hac yapamayız.”

Ben ona şunu söyledim: Buna yakın ne kadar hac yapabilirsen o kadar makbul olur. Çünkü Efendimiz (s.a.v.) diyor ki: Sen hacca gidiyorsan, mebrur bir hac yaptıysan karşılığı cennettir. Hacı kabul olan kişinin, anasından doğduğu gün gibi ailesine döneceğini söylüyor. Ama iki tane şartı var bunun: Oraya helal parayla mı gittin? Hac seni değiştirdi mi? Yani hacdan önceki davranışlarıyla sonraki davranışların arasında fark var mı?

Fıkıh anlatırken, haccı anlatırken, abdesti anlatırken, namazı anlatırken (namaz Allah ile konuşmaktır ve Efendimiz anlatıyor nasıl konuşulduğunu) sadece şartlar, rükunleri bunlar diye anlatıyorsak ve secde edenin ne yaptığını, rükûnun ne anlama geldiğini anlatmıyorsak bilinç kazandıramayız. Onun için de bugün adam gider namazdan çıkar sonra da kazık atar dışarıda.

Fıkıh Müslümanlığının Müslümanlıkta, dindarlıkta en alt seviyeyi oluşturduğunu düşünüyorum. Hukuk da böyledir. Hukukun ana kaidesi adalettir. Adalet ilişkilerde son noktadır. Hak edene hak ettiğini vermektir. Oysa İslam toplumlarında adaleti aşan değerler ilişkileri belirler. Mesela buna ahlakçılar muhabbet demişlerdir. Eğer siz bir ailede nikâhı anlatıyorsanız, bir borçlar hukukundan alışverişi anlatmaya çalışıyorsanız ve bu işin irfan ve hikmet boyutunu anlatamıyorsanız kalıcılığı sağlayamazsınız. Ve davranış bilinçliliğini meydana getiremezsiniz. Bilgi boyutunda kalır, “kitap taşıyan eşekler” gibi.

Tarihselcilik Akımı ve Fıkıh

Türkiye’de bir tarihselcilik akımı ortaya çıktı. Şimdi biraz esnedi, unutuldu gibi. Ama etkileri var, geçenlerde yine gündeme geldi. Küçük çocukların evlenmesiyle ilgili. Bir tanesi şunu söyledi: “Lem yehidne ayeti (Talak suresi, 65:4) olduğu

müddetçe Kur'ân-ı Kerîm'de siz küçüklerin evlenmesini engelleyemezsiniz. Bunu bir tek çözümü tarihsellik." Bizi, modern kültür sıkıştırdıkça, modernlik bizim tepemize çöktükçe biz ha bire kendimizden bir şeyler vermeye çalışıyoruz. Kur'an ahkâmını sosyolojik ve antropolojik okumaya tabi tutarak, ahkâmı Hz. Peygamber dönemine sınırlandırırmanız, Arap örfü ile sınırlandırırmanız, kadın ve nikâh vb. konularda bununla sınırlandırırmanız yanlış hükme varırsınız.

Bugün modernite kendisini kadın ve giyimi üzerinden ölçüyor. Hz Ömer (r.a.)'ın bazı uygulamaları var. Fıkıhla meşgul olmayan (kelamcılar, hadisçiler) Hz. Ömer'in bu uygulamalarını aldılar ve tarihsel düşünceye zemin yaptılar. Mehmet Said Hatiboğlu hocamız, Türkiye'de hadis ilminin önde gelen isimlerinden bir tanesidir. Hâlbuki iyi bir fıkıh formasyonu alsalardı bazı şeyleri cesaret edemezlerdi.

Hz Ömer'in yaptığı şey tarihselciliğe zemin hazırlayacak bir şey değil. Fıkıhta bir kural vardır: Hükümler illete bina edilir, illet değişirse hüküm değişir. İllete bağlı olarak da hükümler kalır veya gider. Hz. Ömer (r.a.) ne yaptı? Peygamber Efendimiz (s.a.v.) sağlığındaiken kendine engel çıkaran bazı müşrikler var. Bunların bir kısmı belalı adamlar ve kabile reisleri. Onlara müellefe-i kulûb fonundan zekâtta veriyor. Müellefe-i kulûb 3 gruptur: Kalbi İslam'a ısındırılmak istenenler, yeni Müslüman olmuş ama iman tam kalbine oturmamış, otursun diye verilenler ve belası def edilmek istenenler. Efendimiz (s.a.v.) bu kabile reislerine, bu belalı adamların şerrini def etmek üzere bunlara zekât fonundan veriyor.

Efendimiz (s.a.v.) vefat ettikten sonra Hz. Ebû Bekir halife oluyor ve bunlar Hz. Ebû Bekir'e gelip diyorlar ki: "Muhammed öldü, bize bir mühürlü kâğıt verdi. Biz onu Beytullah görevlisine veriyoruz o da bize hak ettiğimiz şeyi veriyordu. Sen de bize bunu vermeye devam et, bu mührü değiştir." diyorlar. Hz. Ebû Bekir'in mali müşaviri Hz. Ömer'dir o zamanlar. Hz Ömer

bakıyor kâğıda ve yırtıp atıyor. Diyor ki “Bu bizim zayıf olduğumuz bir zamanda Efendimizin size verdiği bir şeydi. Şimdi İslam güçlendi, Allah bugün İslam’ı aziz kıldı, Müslüman olursanız kardeşimiz olursunuz. Olmaz da bizimle yaşamaya devam ederseniz geçinir gideriz.”

Onlar doğru Hz. Ebû Bekir’e geliyorlar. Fitne sokmaya çalışıyorlar: “Halife sen misin Ömer mi? Senin o verdiği kâğıdı yırttı attı, bizi de kovdu.” Hz. Ebû Bekir diyor ki: “Eğer hilafeti istiyorsanız mühürler Ömer’indir.” Fitneyi orada bitiriyor ve dönüp gidiyor.

Burada olay şu: Efendimiz (s.a.v.) biz zayıfken bunlara verdi, belasını def etmek için. Biz güçlendik, artık zarar veremezler. Müellefe-i kulûb olma özelliğini kaybettiler. Mesela ben birine zekât veriyorum sürekli, ama adam zenginleşti. Artık ona veremem, çünkü zekât alabilme şartının dışına çıktı. Bu aynı bunun gibi bir şey. Hz. Ömer’in müellefe-i kulûbu kestiği yok, daha sonra veriyor zaten.

Mesela sünnet ile ilgili son zamanlarda konuşmalar ortaya çıkmaya başladı. Oysa Muhammed ümmetinin iki tane ayrıcalığı vardır. Ve dünyaları verseniz bunların değerini ölçemezsiniz. Birisi Kur’an’ın korunmuş olması, ikincisi sünnetin muhafaza edilmiş olması. Diğer dinlerin böyle bir özelliği yok. Diğer ümmetler bunu yapamadılar, başaramadılar. Mezheplerimiz de bundan hareket ederek yapılarını kurmuştur.

Peygamber Efendimizin mucizeleri devam etmektedir. Örnek: Borcun nakli diye bir hüküm var hukukta. Mesela birinin 100 € borcu var. Ama ödeyecek durumda değil. Filanca arkadaşına diyor ki: “Bu borcumu ödeyebilir misin?” O da kabul ederse o insandan borç gider ve bundan sonra iki kişi arasında olur. Yani, borç naklediliyor.

Roma hukukunda borç ilişkisi alacak ile verecek arasında şahsi ilişkidir. Şahsi rabıta, yani bunu nakledemezsiniz. Niye? Çünkü borcumu ödeyemediğim zaman faizi artırıyor,

zamanı uzatıyor. Ve ödeyemez hâle geldiğimde onun kölesi oluyorum. Almanya'da sanayi devriminden sonra borçların nakledebileceğine dair müthiş bir ihtiyaç doğuyor. Bankacılık ortaya çıkıyor vs. Borcun nakledilip nakledilemeyeceğine dair Almanya'da tartışmalar oluyor. Ve tartışmalardan sonra 18 Ağustos 1896 tarihinde, borçların nakledebileceğine dair hüküm Alman Medeni Kanunu 414. Madde ile birlikte Alman hukukuna giriyor. Alman hukukuna girdikten sonra da bütün hukuk dünyasına yayılıyor.

Efendimizin bir hadîs-i şerifi var: *"Kardeşiniz borcunu ödeyemez durumdaysa, 'Borcumu ödeyiver.' dediğinde üzerinize alın."* diyor. Bizim fıkıh kitaplarında onlarca sayfa havale bölümü var. Abdul Vedud Yahya diye bir Mısırlı hukukçu bunun üzerinde bir tez yapıyor. Alman Medeni Kanunu ve İslam hukukundaki havale hükümlerini karşılaştırıyor. İslam hukukundaki hükümlerin çok daha ileri, çok daha derin ve çok daha verimli olduğunu tespit ediyor. Bu mucize değil de nedir? Ebül'ulâ Mardin diye bir medeni hukukçu var. Diyor ki: "Borcun nakli müessesesinin Alman Medeni Kanunu ile hukuk dünyasına girmesi Alman Medeni Kanunu için bir şeref payesidir." Daha dün ihtiyaçlardan dolayı üzerine geldikleri konu şeref payesi oluyor ama benin sünnetimi ben reddediyorum. Bu nasıl bir iştir?

Bizim fıkıh kitabımızı okuyacak birisi, en azından bunları bilsin. Hakkın kötüye kullanılmasını yasaklayan onlarca sayfa var fıkıh kitaplarında. Hükümler çıkmış ortaya.

Mahmut Fethi, Batı hukukunda hakkın kötüye kullanılması hükümleriyle İslam hukukunu karşılaştırıyor ve muhteşem bir şey ortaya çıkıyor. Joseph Köhler, Mahmut Fethi'nin kitabını okuduktan sonra hayran kalıyor ve şöyle bir söz söylüyor: "Hz Peygamber'in bir hadisinden hareketle Müslüman hukukçuların bundan yüzlerce sene önce bu kadar derinlikli, bu kadar verimli, bu kadar önemli bir konuya ulaşabilmiş olmaları gerçekten mucizevi ve şaşırtıcı bir şeydir."

İslam Hukukunun Orijinalliği

Şimdi ben diyorum ki, sevgili kardeşim, senin karşına hadis inkârcısı biri gelmişse, Kur'an ahkâmının tarihselci olduğuna düşünen birisi gelmişse, bir Müslüman olarak kendi değerlerini, kendi aidiyetini, kendi kültürünü korumak istiyorsan bunlara bilinçli, tutarlı, ikna edici cevaplar vereceksin. Yoksa sen de o şeye girer ve orada erir gidersin. Benim bu kitapta hedeflediğim esas şey budur. Yani bir ruh kazandırmak, bir bilinç kazandırmak.

Bir kongrede İslam hukukuyla ilgili 2 tane ana iddia var. "İslam hukuku Roma hukukundan iktibas edilmiştir, kopya edilmiştir ve İslam hukuku çağdaş ihtiyaçları karşılayamaz. Çünkü İslam hukuku dine dayanır, din kuralları sabittir, değişmez. Hayat ise sürekli değişir ve gelişir. Ve bu ihtiyaçları karşılayamayız. O hâlde kendi hukukumuzu kendimiz yaratmalıyız." dediler.

Oradaki iki Müslüman hukukçu tebliğ sunuyorlar İslam hukukuyla ilgili ve anlatıyorlar. 3 tane karar çıkıyor:

1- İslam hukuku orijinaldir, hiçbir hukuk sisteminden etkilenmemiştir.

2- İslam hukuku dinamiktir, gelişebilen bir yapıya sahiptir ve çağdaş ihtiyaçları karşılayabilir bir özelliğe sahiptir.

3- İslam hukuku modern hukukun kaynaklarından birisidir.

Şunu söylemeye çalışıyorum: Bizim bir kardeşimiz fıkıh ile meşgul oluyorsa az çok bunların farkında olacak.

Bu kitabı eğer anlamakta güçlük çekiyorsanız bir yol öneririm. Çünkü bir ilmin dili kavramlarıdır, terminolojisidir.

Bir Dersi Nasıl Sunabiliriz?

Konu ne ise problematik olarak öğrenciyi hazırlamak gerekiyor. Öğrenciyi hazırladıktan sonra orada ana bilgiler ne? Önce onları bir anlatmak lazım. Mesela kıyası anlatıyorsanız, kıyas nedir, fonksiyonu nedir, deliller hiyerarşisi içerisinde ne-reye oturur, unsurları nelerdir, örnekleri nelerdir, varılmak istenen netice nedir?

Bunları bir bütün hâlinde anlatıyorsunuz, anlattıktan sonra da öğrenciyi vereceksiniz. Sözlü soru soranlar, sorularını soracaklar; ondan sonra siz de cevaplandıracaksınız ve ders bitecek.

Örnek: Orucun Felsefesi

Ramazan ayında bir mümin oruç tuttuğunda şunu yapıyor:

1- Allah'ın kendisine helal kıldığı bir yudum suyu (oruçlu süre içerisinde) içemiyor, bir lokma ekmeği yiyemiyor, helal olan eşiyile beraber olamıyor. Eğer siz en küçük helalleri bile yapmıyorsanız, haramlara hiç ilişmemeniz gerekiyor. Yoksa orucun bir anlamı olmaz.

2- Siz oruç tutuyorsanız aç kalıyorsunuz. Açlığı anlayıp aç olan insanların yardımına koşmanız gerekiyor.

Bunları yapamadığınız takdirde siz kuru bilgi veriyorsunuz. Kuru bilgi, bilginin davranışa dönüşmesine fırsat sağlamıyor.

Efendimiz diyor ki: *"Namaz kulun Rabbi ile konuşmasıdır. O zaman mümin namazda neyi konuştuğunu fark etsin, dikkat etsin."* Siz bu hadisle Allah ile nasıl konuştuğumuzu çocuğa anlata-mazsanız, namazı paldır küldür kılar ondan sonra çeker gider.

Efendimizin hadisi: *"Allah, 'Ben namaz suresi olan Fâtiha'yı kulum ile kendi aramda ikiye böldüm.' diyor. 'Yarısı bana ait yarısı kuluma ait.'"*

Siz bu ruhu çocuklarımıza anlatabilirsenez, anlatabilirsek ibadetten haz alırlar, zevk alırlar.

Bizim yapmak istediğimiz ise şudur:

- İlim, irfan ve hikmet bağlamında bir eğitim.

- Bize karşı gelmiş olan, fıkıh üzerinden gelmiş olan ve modernitenin bize dayattığı birtakım problemler varsa onlara karşı en azından bir fikrimiz, bilgimiz ve söyleyeceğimiz sözümüzün olması.

Grup İçi Müzakereler

Prof. Dr. Saffet Köse

Çalıştay Grubu Asistanı: Şadiye Girgin

Çalıştay sunumu çerçevesinde fıkıhın oluşum süreci, fıkıhın değişirliği ve fıkıhın evrensilliği konularında Prof. Dr. Saffet Köse'ye sorular yöneltilmiştir.

Sunucu:

Eksik kalan bazı hususları tamamlaması ve yukarıda sorulan konuları izah etmesi için Saffet Köse Hocamıza söz hakkı veriyorum.

Saffet Köse:

Fıkıhı ince anlayış, keskin kavrayış demek. Tıpkı İmam-ı Âzam Efendimiz gibi bu kitap fıkıhı tanıtan bir kitap sadece. Ve fıkıh okumaları için belki de anahtar niteliğinde bir çalışma. Dil ile ilgili bazı sıkıntılar olabilir ama her ilmin kendisine göre bir dili var. Onun dışına çıkamıyorsunuz. Çıktığınız anda bitiyor zaten. Çünkü bazı kelimeleri Türkçeleştirdiğiniz ya da başka bir dile çevirdiğiniz anda aynı şeyi veremiyorsunuz. Mesela bizim Hüseyin Atay hocamız vardır, Ankara İlahiyat'ta profesör. O Hallağ'ın İlm-i Usulî'l-Fıkh kitabını tercüme etti. Tercümesine baktığımızda fıkıh usulü bilmiyorsanız Türkçesinden hiçbir şey anlayamazsınız. Şimdi "sebir" ve "taksim" diye bir ifade var. Şimdi "yoklama" diye tercüme ediliyor mesela. "Yoklama" ne demek? O yüzden ıstılahlar bir kere tercüme edilmez, o ilmin dilidir. Bu yüzden kitapta ağıdalı, zor, anlaşılması güç cümleler kelimeler, kavramlar varsa bunun arkasında küçük bir sözlük var oradan bakmak gerekiyor ya da İslam Ansiklopedisi'nden detayı ile okumak gerekiyor o kadar.

Kur'an'ın anlaşılmasına dair bahse gelecek olursak: Kur'an-ı Kerim evrensel ve sürerliği olan bir ilahî kitaptır. Bir kere peşinen bunu kabul etmemiz lazım. Bu ilkeleri okumamız lazım. "Sürekli" ve "evrensel", bütün yer ve zamanlarda geçerli bir kitap. Bu açıdan tarihsel bir hüküm yoktur Kur'an'da. Benim inancım budur. Ve bu inanca göre bunu yazdım.

Kur'an-ı Kerim her zamanın kitabıdır. Her ayette bir konu ele alınır, müfessirlerimiz sadece bir konu üzerinde dururlar çünkü problemleri odur. Başka anlamlar uyur. Onu uykudan kim uyandırır biliyor musunuz? "Zamanın ihtiyaçları." Zaman geldiğinde bu anlaşılır. Müteşabih budur aslında. İlimde derinleşmiş olanlar işte bunu anlayabilirler mi, anlayamazlar mı? O zaman amenna derler de sonra o ayetin anlamını çıkaracak bir zaman gelir, o zamanın uleması bunu anlar, o uyuyan anlamı ortaya çıkarır. Evrenseldir kitap. Her manada anlaşılmiş değildir zaten bugün Kur'an-ı Kerim. Mesela Kur'an-ı Kerim'de "delip deşen yıldız" diyor. Bu ne demek? Ben bunu hiç anlamıyorum. Bunu zaman içerisinde biz anlayacağız.

Ben Efendimizin devam eden mucizelerine inanıyorum. Hadis-i şerifleri okuduğumda bugünün ihtiyaçlarına dair muhteşem ilkeleri var. Muhteşem! Şimdi bize düşen işte belli bir tutarlılık içerisinde belli bir yöntemle bunu sonuçlandırarak insanların önüne koymaktır. Bize düşen budur. Malzeme buradadır. Bize düşen o malzemeyi işlemektir. Bilgi endüstrisi yapmaktır. Bunun yolu buradan geçiyor diye düşünüyorum. İnşallah bu kitapta anlaşılmayan ya da itiraz ettiğiniz veya burada söylemek isteyip de söyleyemediğiniz bir şeyler varsa bunları bana yazabilirsiniz. Ben bunları dikkate alırım. Bu bir katkıdır netice itibarıyla. Hasan Basri Çantay'ın (Allah gani gani rahmet eylesin) çok güzel bir şey var önsözünde, çok hoşuma gitti. Şöyle bir şey söylüyor: Ben Allah'ın kelamına tercüman oldum (bir meal yazmış) ve sonra bir şey söylüyor... Bu mealde hata tespit edenler eğer bunu bize bildirirlerse lütfetmiş olurlar,

mteekkr kalırız diyor. Ben vefat ettikten sonra hatalarımı halkın önünde aıklasınlar ki insanlar Allah'ın kelamını yanlış bir Şekilde ğrenmesinler diyor. Erdemi görüyor musunuz! Onun için insanlar her Şeyi bilmeyebilirler, hata yapabilirler, eksiklik gösterebilirler.

Son bir Şey söyleyip bitireyim. Şimdi biz insanlar hata yapabiliriz. İyi niyetle, usulüne uygun bir Şekilde "Burada hatan var." diyenler her zaman kabulümüzdür. İmam Eb Yûsuf'a birisi bir Şey sormuŐ, o da "Bilmiyorum." demiş. Eb Yûsuf baŐkadı mevkiinde, İmâm-ı Āzam'ın ilk talebelerinden. Adam yakasına yapıŐıyor. "Sen bu devletten maaŐ alıyorsun, bilmek zorundasın." diyor. Eb Yûsuf diyor ki "Ben bildiğim Şeyler için bu devletten maaŐ alıyorum. Bilmediğim Şeyler için maaŐ alsaydım bu devletin hazineleri yetmezdi." Benzer bir olay daha anlatayım: Bir hoca minbere ıkmiŐ, aŐaĐıdan biri soru sormuŐ, o da bilmiyorum demiş. Adam "Bilmiyorsun da ne diye oraya çıktın?" demiş. O da Şöyle cevap vermiş: "Beni bildiğim Şeyler buraya çıkardı. Bilmediğim Şeyler çıkaracak olsa yıldızların yanına çıkardım." O yüzden, bizim becerimiz bunlar ama sizin katkılarınız olursa hepimizi daha ileriye götürür diye düşünüyorum.

Temel Eğitim ve Yetişkinler Eğitiminde Fıkıh Dersi Metotları

Dr. phil. Hakan Aydın
(ILM Uluslararası Akademisyenler Birliği Başkan Yardımcısı)

Yetişkin ve çocuk eğitiminde fıkıh dersinin kavranması bağlamında bazı önemli hususları bu sunumumuzda ele alacağız. Fıkıh sadece öğrenilen ve şeklen uygulanan bir ritüelden ibaret değildir. Şeklen uygulanan fıkhi kuralların, mümini madden ve manen dönüştüren bir tarafı vardır. Bunun dışında uygulanmakta olan bir fıkhi kuralın zamanları aşan maksadı bulunmaktadır. Fıkıh dersinin işlenmesinde ve muhatap kitleye ulaştırılmasında bu hususların göz ardı edilmemesi gerekir. İslam'ın çağları aşan hedeflerinin ön planda tutulduğu ve zihinlere yerleştirildiği bir fıkıh dersi gerçek amacına ulaşmış olacaktır.

Fıkıh kavrayış demektir. İşin gidişatını kavramaktır. İslam'a göre yaşamanın kurallarını bilmektir. Yaşayacak kadar bu kuralları bilmek her Müslüman'a farzdır. Hanefî, Şâfiî, Hanbelî ve Mâlikî mezhepleri buldukları zaman ve mekânlara hitap eden (hatta zamanları aşan) bir "İslam fıkıhı" oluşturmuşlardır.

Temel Eğitimde Fıkıh Dersi Yöntemleri

- İbadetlerin hikmet ve faydalarının sade bir anlatımla iyice kavratılması sağlanmalıdır.

- İbadetlerle ilgili temel kavramlar öğrencilerin anlayacağı şekilde, örneklerle izah edilmelidir. Gerek görüldüğünde yazdırılmalıdır.

- Konuların anlatımında soru-cevap yönteminin uygulanması faydalı olacaktır.

- İbadetlerle ilgili kavramların öğretiminde şekillerden yararlanılmalıdır.

- Uygulama imkânı olan konular (abdest, namaz gibi) uygulayarak öğretilmelidir. Örneğin cuma namazı, farz namazları, cenaze ve bayram namazları.

- Uygulamalı eğitim, en başarılı eğitimidir. Mesela namaz ve namaz dualarını öğretirken, bütün öğrenciler saf tutturulur, öğretmen saflar arasında gerekli düzeni sağlayarak, bir taraftan da namaz dualarını okuyarak onların da tekrar etmeleri ile iki rekât namaz tamamlatılır. Bu şekilde talim usulüyle namaz birçok defa kıldırılmalıdır.

- Sorulan fıkhi sorulara caiz, caiz değil, haram, helal gibi kesin ifadeler kullanılmadan öğrencilerin seviyelerine göre meselenin mantığı izah edilerek, "Niçin?" sorusunun cevabı verilmeye çalışılmalıdır.

- İbadet konuları işlenirken İslam dininin sadece abdest, namaz, oruç, hac, kurban ve zekât gibi ibadetlerden ibaret olmadığı iyi kavratılmalıdır. İslam dininin, doğumdan ölüme kadar fert hayatından sosyal hayata kadar her alanı kuşattığı öğrencilere örneklerle açıklanmalıdır.

Örnek Ders

9-10 Yaş Çocuk Dersi

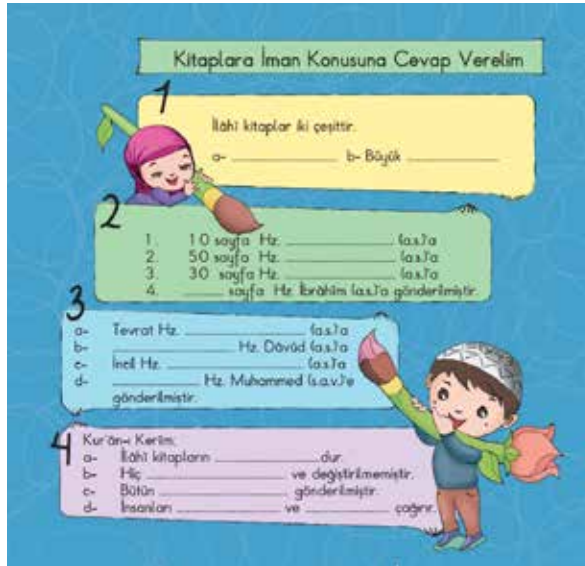
Alan: İtikad (Fıkha Giriş)

Konu: Kitaplara İman ve Kur'an'ı Tanıma

Aşağıdaki örnek sayfalarda görüleceği üzere 9-10 yaş grubundaki öğrencilere öğretilecek bilgi seviyesine dikkat edilmelidir. Yukarıda zikredilen hususlara dikkat edilerek gerektiği kadar bilgi aktarılmalıdır. Allah'ın, yarattığı kullarına yol gösterici kitaplar gönderdiği ve bu kitapları anlamanın-okumanın önemi üzerinde durulmalıdır.

Örnek 1: Temel Bilgiler 1

Örnek 2: Temel Bilgiler 1

Yetişkinler Eğitiminde Fıkıh Dersi Yöntemleri

- Öğretim bir iletişim işidir, iletişim kurmadığınız kişilere bir şey öğretemezsiniz.

- Yetişkinler depolanıp saklanacak bilgilerden çok hayatlarında uygulanabilir pratik değeri olan bilgilere eğilimlidirler. Onlar problem ve görev merkezli hayatın gerçekleri ile başa çıkabilecekleri şeyleri bilmeye ve öğrenmeye isteklidirler.

- Dinî öğretimler kesinlikle dostça, içten ve hasbi olmalıdır. Öğreticinin ne vesile ile olursa olsun kin, nefret ve düşmanlık içeren ifade ve tavırlardan kaçınması, herhangi bir zümreyi, grubu, cemaati, özellikle de şahısları hedef alması hatta bunu hissettirmemesi gerekir. Çünkü yetişkinler suçlama ve eleştirileri hiç ilgisi olmasa bile üzerilerine alma eğilimindedirler.

- Yetişkinler din öğretiminde muhatapların farklı yaşlarda, farklı statülerde, farklı bilgi ve kültür düzeyinde kimseler olmaları kaçınılmazdır. Onlara verilecek bilgilerin, kullanılacak dil ve üslubun, gösterilecek tutum ve tavırların bu farklılıklar, değişik ihtimaller dikkate alınarak belirlenmesi gerekir.

- Dinî konular anlatılırken insanların motivasyon unsurları göz önünde tutulmalı, konuların onların ilgi alanları ile bağlantıları, yarar ve zarar ilişkileri mutlaka kurulmalıdır.

- İdeolojik, siyasi ve hamasi heyecanları tahrik edecek anlam ve açıklamalardan dikkatle kaçınılmalıdır.

(Kaynak: Suat Cebeci, "Yetişkinler Din Eğitimi", *Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Derneği (EBSAD)*, Web: http://www.ebsad.org/img/20140407_4769250751.pdf)

Örnek Ders:

Alan: Fıkha Giriş

Bölüm: Şeri Hükümler (Kitap, Sünnet, İcma, Kıyas, İstihsan, Mesâlih-i Mürsele, Sedd-i Zeraî, Örf, Sahâbî Kavli, Şer'u Men Kablenâ, İstishab)

Konu: Kitap (Kur'an)

KUR'AN

- Ana kaynaktır.
- Son ilahî kitaptır ve korunmuştur.
- Bütün insanlığa gelmiştir ve evrenseldir.
- Çağları aşan özelliğiyle ve derinliğiyle mucizedir.
- Mekke ve Medine dönemlerinde indirilmiştir.
- İnsan-Allah ilişkilerini, insan-âlem ilişkilerini ve insan-in-san ilişkilerini (insan-toplum ve devlet-devlet) düzenler.
- Evrenin işleyişindeki mükemmel denge ve düzenle ilgili ayetler (kevnî ayetler) içerir. Bunlar var olan düzenin mükemmelliğini ifade eden pekiştirici ayetlerdir. Allah'ın varlığı ve kudretini kavramayı sağlar. İnsanı tefekkür, fizik, kimya ve astronomi gibi ilimlere yönelmeye teşvik eder. (Bkz.: Saffet Köse, *Fıkha Giriş*, PLURAL Yayınevi, Köln 2017, s. 134-135)

Kur'an'ı doğru anlamak için şunlar gerekir:

- Kur'an'ın iç bütünlüğü, yani ilgili ayetlerin birbiriyle bağlantısını gözeterek parçacı yaklaşımdan uzak durmak
- İlgili ayetlerin kronolojisi, yani hangi ayetin hangisinden önce veya sonra nazil olduğuna dair sağlıklı bilgi
- İlgili ayetlerin sahih hadislerle bağlantısını bilmek

- Nasların geldiği şartlar ve ortamın analizinin yapılması

- Ayetlerin nüzul sebebinin bilinmesi, ancak sebebin sadece ilgili olduğu olayla sınırlandırılmaması. (Bkz.: Saffet Köse, a.g.e., s. 138)

Ayrıca konulduğu mana bakımından da lafızları bilmek gerekir. Mesela “emir” ve “nehiy” ifadeleri genel anlamda farz ve haram hükmü ifade etmesinin dışında tavsiye niteliğinde mecbur olmayan hükümler de ifade edebilmektedir. Yani Kur’an’da ifade edilen her emir ve yasak bağlayıcı olamayabilmektedir. (Bkz: Saffet Köse, a.g.e., s. 141-144)

Bazı Örnek Ayet İncelemeleri

Örnek 1:

- Amaç ve araç ayırımı

- Toplumsal hitap

“Allah’ın ve sizin düşmanlarınızı ve onların gerisinde olup sizin bilmediğiniz, ama Allah’ın bildiklerini korkutup caydırmak üzere, onlara karşı elinizden geldiği kadar güç ve savaş atları hazırlayın.” Enfâl suresinin 60. ayetinin hitabı toplumlara ve devletlere değil de bireysel olarak anlaşılıysaydı, her bir müminin bireysel olarak savaşa hazırlıklı olması gerekirdi. Ayetin maksadı; en uygun ve etkili araçlarla savaşa hazırlıklı olunmasıdır. Ayette ifade edilen “at” araç olarak görülmemiş olsa, at ile hazırlanan hiçbir devlet günümüz dünyasında savaşa hazırlıklı olamazdı.

Örnek 2:

“...Erdemlilik asla evlere arkalarından gelip girmeniz değildir; fakat erdemlilik kişinin Allah’a saygılı olmasıdır. Evlere kapılardan gelin; Allah’a saygılı olun ki kurtuluşa eresiniz.” Bakara suresinin 189. ayeti nüzul sebebi olmadan anlaşılacak olsaydı evlere arka kapılarından girmek yasak olurdu. Câhiliye dönemindeki bir geleneğe göre Araplar ihramlı iken veya daha başka bazı

dinî gerekçelerle evlerine girmezler; mutlaka girmeleri gerektiğinde de –kapıyı kullanmanın doğru olmadığına inandıkları için– evlerin arkasındaki bir pencereden veya açtıkları bir delikten girerler, iyi ve erdemli davranışın bu olduğuna inanırlardı. Hâlbuki bu anlamsız bir meşakkatten, şekilcilikten başka bir şey değildir. Ayrıca evdekileri rahatsız edeceği için edebe de aykırıdır. Asıl iyi ve erdemli olan davranış, anlamsız geleneklerin tekrarı değil, insanın her işini takvaya göre yapması yani tutum ve davranışlarını Allah'a saygı, Onun buyruklarını yerine getirip yasaklarından sakınma bilinci içinde yerine getirmesidir. (Bkz. *Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Tefsiri*, Bakara suresi 196. ayet, Web: <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/196/189-ayet-tefsiri>)

Örnek 3:

Nûr suresinin 33. ayetinde kölelerden “*Mükâtebe (köle ve sahibi arasındaki kölelikten kurtulma anlaşması) isteyenleri hemen sözleşmeye bağlayın.*” şeklinde ifade edilen emir mendup (tavsiye) sayılmaktadır. Kölelikten kurtulmak isteyen kişilerin bir an önce bu taleplerinin yerine getirilmesini Rabbimiz ısrarla tavsiye etmektedir. Her kölelikten ayrılmak isteyenlere mükâtebe yapılmış olsaydı, o takdirde kölelik müessesesi tamamen kaldırılmış olurdu. İslam bu müesseseyi tam kaldırmamakla beraber, bu gibi tavsiyelerle kölelik müessesinin bitirilmesini arzu etmiştir.

Örnek 4:

Mâide suresinin ikinci ayetinde Rabbimiz, “*İhramdan çıkıldığı zaman avlanın.*” diye emretmektedir. Buradaki emir, mübah kabul edilmiştir. Ayetin ifade etmek istediği avlanma müsaa-desinin tekrar başladığıdır. Vücub kabul edilmesi hâlinde her ihramdan çıkanın mecburen avlanması gerekirdi.

Örnek 5:

Bakara suresinin 282. ayetinde Rabbimiz, “*Belirli bir vadede borç alındığı takdirde onu yazın.*” diye emretmektedir. Aynı ayetin ilerleyen kısımlarında, sürekli ticaret yapılan kişilerle yazışma olmamasının bir günahı olmayacağı fakat şahitlerle beraber yazmanın daha doğru olacağı ifade edilmektedir. Bu bir karine kabul edilmekte ve bu nedenle buradaki emrin irşad manasına geldiği ifade edilmektedir. Bir sonraki ayetin ifadelerinden de (yolculukta olunca yazacak kimse bulunmazsa güven unsuruyla da borçlanma olacağı ifade edilerek) buradaki emir sigasının vücut anlamına gelmediği ifade edilmektedir.

Örnek 6:

“*Ey iman edenler! Açıklandığı takdirde sizi sıkıntıya sokacak hususlarda soru sormayın. Kur’an indirilirken böyle sorular sorarsanız size açıklanır. Allah onlardan sizi muaf tutmuştur. Allah çok bağışlayıcıdır, halîmdir.*” Mâide suresinin 101. ayetinin nüzul sebebi bilinmezse ayetten fazla soru sormanın genel anlamda haram olduğu anlamı çıkardı. Nüzul sebebi ile beraber ayetin ne anlatmak istediği anlaşılmaktadır. Bu ayetlerin nüzul sebebi olarak zikredilen olaylardan biri şudur: Haccın farz olduğunu bildiren ayet indiğinde Hz. Peygamber bir hutbe okumuş, Allah Teâlâ’ya hamd ve senadan sonra “*Allah size haccı farz kıldı.*” buyurmuştu. Bir sahâbî “Her yıl mı ey Allah’ın Resülü?” diye sordu. Resûlullah soruyu duymazdan geldi. Sorunun üçüncü defa tekrar edilmesi üzerine Hz. Peygamber “*Şayet evet deseydim (her yıl haccetmeniz) farz olurdu. Siz ise buna tahammül edemezsiniz. Benim değinmediğim konularda soru sormayın. Sizden önceki bazı toplumlar peygamberlerine çok soru sormaktan ve sonra da bunlar üzerinde ihtilafa düşmekten dolayı helak olmuşlardır. Şu hâlde size bir şeyi emrettiğimde onu olabildiğince yerine getirmeye çalışın, size yasakladıklarımın da kaçının.*” buyurmuştu. (Müslim, “Hac”, 412).”

Örnek 7:

Nûr suresinin 58. ayetinde şöyle buyrulur: “*Ey iman edenler! Köle ve cariyeleriniz ve sizden olup da henüz bülüğ çağına ermemiş çocuklarınız, yanınıza girmek için şu üç vakitte sizden izin istesinler: Sabah namazı öncesi, öğle vakti elbiselerinizi çıkardığınız zaman ve yatsı namazı sonrası sizin için üç mahrem vakittir. Bu vakitlerin haricinde yanınıza izinsiz girmelerinde ne size ne de onlara bir günah yoktur. Çünkü onlar sizin yanınıza sık sık girmek zorunda kalırlar, siz de birbirinizi sıkça dolaşırsınız. Ayetlerini Allah size böyle açıklıyor. Allah her şeyi hakkıyla bilen, her işi hikmetle yapandır.*”

İbn Abbas (r.a.)’a göre bu ayet geldiğinde müminler yokluk içindeydiler. Evlerinde kapı, perde ya da bölme yoktu Çocuklar ve hizmetçiler, anılan üç vakitte karı kocanın üstlerine geldiklerinde onları uygunsuz vaziyetlerde görebiliyorlardı. Bunun için eve girerken izin almaları emredildi. Sonra Allah müminlerin imkânlarını artırdı, evlerinde kapıları da perdeleri de oldu. Bu sebeple kimse bu ayette zikredilenler uygulanmamaya başlandı. (Bkz.: Ebû Bekir İbnü’l-Arabî, III, 1396)

Ev içerisindeki mahremiyet sınırlarını belirlemede en önemli âyet-i kerimelerden birisi olan bu emir, yani ifade edilen üç vakitte odalara girmek için izin isteme, sadece bu üç vakitle sınırlı olarak anlaşılmalıdır. Şart ve zamanları farklı olan ortamlar için bu emir, bulunulan şartlara göre değerlendirilmelidir. Burada eşlerin bir arada buldukları veya yalnız bile olsalar rahat bir biçimde açık-saçık yattıkları durumlarda, ev içerisindeki diğer aile mensuplarının dikkatli olmaları istenmektedir. Rastgele ev içerisinde bulunan odalardaki diğer aile mensupları rahatsız edilmemeli ve ev içi mahremiyet sınırlarına riayet edilmelidir.

Genel Anlamda Dinî Bilginin Ağırlık Dereceleri ve Neticeleri

Dinin hükümleri sadece beyaz ve siyahtan oluşmamaktadır. Diğer renklerin varlığı gibi dinde de farklı hükümler ve görüş farklılıkları oluşabilmektedir. İslam fıkhnı öğrenen her bir yetişkin bu konuda bilinçlendirilmelidir:

- Vahiy/Farz/Haram: İnkârı küfrü, terki ahirette azabı gerektirir.

- Vacip: İnkârı dinden çıkarmaz, terki günahdır. Kurban, vitir namazı ve bayram namazı gibi.

- Sünnet: Terki en fazla mekruh olur. Azap doğurmaz. Maksadına uymayacak hâle geldiyse yapılmaması gerekir. (Hacerü-lesved'in öpülmesi için oluşan izdiham gibi)

- Diğer kaynaklar: Örf ve maslahat gibi. Zamanların ve mekânların değişmesine göre değişir.

Bilgi ve Hikmet

Bilgi ve hikmet bir bütün olarak ifade edilmediği ve öğrenim sürecine entegre olmadığı takdirde, ezberci ve şekilci dinî anlayışın oluşmasının önüne geçilmesi mümkün olamamaktadır. Rabbimiz Kur'an-ı Kerim'de şöyle ifade ediyor: *"Allah, hikmeti dilediğine verir. Kime hikmet verilmişse, şüphesiz ona çokça hayır verilmiş demektir. Bunu ancak akıl sahipleri anlar."* (Bakara suresi, 2:269) *"Andolsun, biz Lokmân'a Allah'a şükret.' diye hikmet verdik. Kim şükrederse ancak kendisi için şükretmiş olur. Kim de nankörlük ederse, bilsin ki Allah her bakımdan sınırsız zengindir, övülmeye layıktır."* (Lokmân suresi, 31:12) Dinî emirlerin âdeta kamusal hayatın her alanında sorun olarak gösterilmeye çalışıldığı ve bu emirleri yerine getirmeye çalışanların dışlandıdığı bir zaman diliminde yaşamaktayız. Mesela domuz etinin

Müslüman çocukların yoğunlukta olduğu anaokullarında sunulmaması bazı yerlerde bir sorun olarak görülebilmektedir. Veya başörtüsü sebebiyle iş hayatında kısıtlamalar meydana gelebilmektedir. Okul veya iş hayatında oruç tutan yetişkinler suçlanabilmektedir. Böylesi bir ortamda, dinî bilgilerin hikmetini bilmek ve bunları içselleştirmek, dinin emir ve yasaklarını yerine getirmeye çalışan her bir Müslüman için bir gerekliliktir. Dinin gerekliliklerini sadece şekli olarak yerine getirip, hikmet ile süsleyip - ifade edemeyenler, toplumdaki gerginliği azaltma noktasında bir katkıda bulunamamaktadırlar.

Rabbimiz konumuzla ilgili şöyle ifade etmektedir: *“İyilikle kötülük bir olmaz. Kötülüğü en güzel bir şekilde sav. Bir de bakarsın ki, seninle arasında düşmanlık bulunan kimse sanki sıcak bir dost oluvermiştir. Bu güzel davranışa ancak sabredenler kavuşturulur. Buna ancak (hayırdan ve olgunluktan) büyük payı olanlar kavuşturulur.”* Fussilet suresi, 41:34-35) Batı Avrupa ülkelerinde yaşayan Müslümanlar bu surede ifade edilen hikmetli yaklaşımı benimsemeleri ve bu doğrultuda dinlerini öğrenmeleridir.

Grup İçi Müzakereler

Dr. phil. Hakan AYDIN

Çalıştay Grubu Asistanı: Adnan Girgin

İkinci Çalıştay Grubu:

Hükümlerin Zamana Yayılması: Tedric

- İçki örneği
- Faiz örneği
- Namaz ve Oruç gibi ibadetlerin farz oluşu
- Tesettürün farz oluşu

Sorular:

- Günümüzde tedricîliği nasıl anlamalıyız?
- Tedricen dini hiç öğrettiniz mi? Uygulattınız mı? Birkaç misal getiriniz!
- Yeni Müslüman olan birisinin ilk olarak hangi dinî uygulamaları yapması istenir?
- Dini yaşamaya karar veren ve eş-aile çevresi Müslüman -fakat dinden uzak bir çevre olan- kişiye ilk olarak hangi dinî uygulamaları yapması telkin edilir?

İslam, yaklaşık 23 yıl içerisinde vahyin tedricen Hz. Muhammed (s.a.v.)'e Allah (c.c.) tarafından, Cebrail (a.s.) vasıtasıyla indirilmiş olan, Kur'ân-ı Kerîm ve Resûlullah'ın sünnetinde yapılaşmış olan bir dindir. Allah'ın Kur'an'ı tedricen indirmiş olmasının hikmetleri üzerine tefekkür etmek gerekmektedir. 23 yıllık bir süreç zarfında değişen bir insan topluluğunun birkaç sene içerisinde dönüşmüş olması denenseydi

olumsuz neticeler oluşabilirdi. Peygamberin sav. başında olduğu bir toplumun değişim ve dönüşümü Allah cc tarafından 23 senelik bir zaman dilimine yayılmıştır. Günümüzde İşlam ile yeni tanışan veya Müslüman olup da dini yaşamaya karar veren kişiler, tedriclikten bir eğitim metodu olarak istifade etmelidirler. Bu insanlara öncülük yapan eğitmen-imam veya dini öğretmeye çalışan her bir tebliğci, “tedri” olayını doğru kavramalı ve uygulamalıdır.

Burada müzakere edilen konu, İşlam’ın kesin olarak neticelendirdiği hususların hükmünün değişmesi değildir. Mesela iki hiçbir zaman “haram” olmaktan çıkmaz. Bir eğitim metodu olarak tedriciliğin çağımızda nasıl uygulanması gerektiğini alıştayımızda değerlendirmektediriz.

Namaz ve oruç gibi bazı ibadetleri uygulamaya karar veren Müslüman yetişkinler veya alkol gibi haram olan şeyleri terk etmeye yönelecek kişilerin uzun bir müddet eski alışkanlıklarından uzaklaşmakta karşılaşacakları psikolojik sorunlar göz önünde bulundurulmalıdır. Bu kişilere eşlik edilmesi, eski arkadaş çevrelerinden uzaklaştırılmaları ve yalnız bırakılmamaları gerekmektedir. Çocukların namaz ve oruç gibi ibadete alışması da tedricen olmalıdır. Camideki eğitmenler ve ailenin ortak gayretleri neticesinde, çocukların eğitimin daha sağlıklı gelişebilecektir.

Yeni Müslüman olan kişilerin, evre ve aile ortamları her zaman göz önünde bulundurulmalıdır. Kısa bir zaman önce Müslüman olanların uzun zamandır Müslüman olanlara benzemelerinin mümkün olamayacağı göz önünde bulundurulmalıdır. Mesela Noel ve Paskalya bayramlarında kendi aile çevreleriyle buluşma ve hediyeleşmelerinin devam etmesi sağlanmalıdır. Kendi yakın çevreleriyle normal münasebetlerinin devamı sağlanmalı ve dinî hususları ön planda tutmadan yaşamaları telkin edilmelidir.

İslami İlimler Kursunda Bir Fıkıh Dersinin İşlenişi

Duran Terzi
(İslam Din Dersi Öğretmeni)

Bismillahirrahmânirrahîm.

Allah'a hamd, Resulüne salavat, ailesine ve ashabına selam olsun. Tüm değerli katılımcıları Allah'ın selamı ile selamlarım. Allah birlikteliğimizi hayırlara vesile, çalışmalarınızı ve başarılarınızı devamlı kılsın. Allah hepinizden razı olsun.

Benim konumun başlığı "İslami İlimler Kursunda Bir Fıkıh Dersinin İşlenişi" şeklinde olacak. Bu sunumda benden şöyle bir beklenti var:

- Fıkıh dersinde izlenilecek metot: Ezberci mi, araştırma yaptırarak mı?

- Eğitimci dersini öğrencilerin anlayacağı ve hâkim olabileceği şekilde nasıl işlemeli?

- Öğrencinin ilgisini çekebilecek ve güncel olabilecek tarzda ders nasıl işlenebilir?

- Fıkıhtaki farklı görüşler öğrenciye en iyi şekilde nasıl aktarılmalı?

- Konuları pratik hayatta uygulayabilme yetisi nasıl kazandırılabilir?

- Kaliteli bir eğitime ulaşabilmek adına neler yapılabilir?

Benim şimdye kadar hiç bu kadar kalabalık bir sınıfım olmadı. Sizlere verilen dosyalardaki "Kur'an'a göre gıdalarda haram ve helaller, bazı âyet-i kerîmeler" isimli dosyadan faydalanacağımı da bildirmek istiyorum.

Ben bu sunumu yaparken, benden beklenenleri az önce sizlere de açıkladım. Bu beklentileri görünce şöyle düşündüm: Zaten katılımcılar, kendileri ders veren değerli hocalarımız olacağı için onlara, bu konularda tüm bu beklentileri karşılayacak bir şey sunmak zor olacaktır.

Kaldı ki bu beklentiler arasındaki “Ezberci mi araştırma yaptırarak mı?” gibi bazı ifadeler, günümüzdeki birtakım modern eğitimcilerin de sık sık dillendirdiği sorulardır. Esasen bu tür ifadelerin kendisinde de bir tür çelişki var. Yani bir dışlayıcılık var. Bu ifadeler, ezberleyerek öğrenme ile araştırma yaparak öğrenme sanki birbirini dışlayan unsurlarmış gibi gösteriyor.

Bu bana, çocukluğumda hiç hoşlanmadığım bir soruyu anımsatıyor: Anneni mi daha çok seviyorsun, yoksa babanı mı? Sanırım herkes anlıyordur, çocukların bu sorudan neden hiç hoşlanmadıklarını. Çünkü bu tür sorularda birbirini dışlayıcı bir yapı var. Oysa ki, bunlar birbirlerini dışlayıcı unsurlar değildir. Maalesef modern eğitim profesörleri genelde eskiden yapılan eğitimi hep ezberciydi diye çok kötü gösteriyorlar. Yeni dönemde yapılan eğitimi de araştırıcı, anlaşılır, aktif, dinamik diye genelleme yaparak tamamen iyi olarak sunmaktalar. Aslında bu izah şekli, olayı siyah ve beyaz göstermekten başka bir şey değildir. Elbette ki, eskiden aşırı ezberci eğitim yapan bazı hocalar olduğu gibi günümüzde tamamen laktaka ile dersi dolduran modern eğitimciler de var. Hâlbuki siyah ve beyaz diye bir şey yoktur. Bazen ezberle öğrenmek veya bazen araştırıcı bir şekilde öğrenmek, bunlar birer metottur. Her birinin de yeri geldiğinde kullanılmasının haklı ve meşru yönü vardır. Dengeli bir şekilde eğitim yapılması gerekiyor.

Benim nezdimde, “İslami İlimler” seviyesinde bir programı kurmuş ve 88 şubede 3000’i aşkın öğrenciyi kapsayacak, 250 eğitimcisi ile toplamda 7 farklı dilin konuşulduğu değişik ülkelerde faaliyet gösterecek kadar geliştirmiş, bazı bölgelerde birinci dönem mezunları bile verecek kadar işi başarı ile yürüt-

müş şahsiyetler olarak başarılı olan sizlersiniz. Tam bir eğitim kahramanı olmaya layıksınız. Hizmet ehli olanlar da sizlersiniz. Çünkü siz yaygın eğitim veriyorsunuz: İleri yetişkin yaştaki lise seviyesindeki gençleri topluyorsunuz. Bunu da hafta sonları, okuldan sonra akşamları, mecbur olmadıkları hâlde, size gelmelerini sağlayarak yapıyorsunuz. Bunu sadece bir aylığına değil, 3 yıllık program şeklinde yapma cesareti bile gösteriyorsunuz ve dahi bunu tamamlıyorsunuz.

Bu anlamda, tekrar ediyorum, başarılı olan, kahraman olan ve hizmet ehli olan sizlersiniz. Burada size bir şey anlatma cesareti ve cüretini göstermiş olduğum için hayâ ediyorum. Ben buradaki sunumumu daha çok istişare olarak görüyorum; yani karşılıklı fikir alışverişi. Ben 15 yıldır değişik okul formatlarında ders verdim. İslam din dersi öğretmeniyim. Ama 2010 yılından beri de öğretmenlere kurs veriyorum. Yani din dersi verecek öğretmenlere, o dersi vermeye yönelik hazırlayıcı bir kurs dâhilinde bunu yapıyorum. Bu anlamda yetişkin eğitime yönelik tecrübelerim de var. Bu tecrübelerimden hareket ederek bu sunumumu hazırladım. Sonunda sizin de konu ile ilgili fikirlerinizi merak ediyorum.

Esasen bu çalıştay, sizin “Nasıl daha fazla başarılı olabiliriz?” gayretinizin bir sonucudur. Zaten daha iyi olma gayretinin sonu yoktur. Çünkü eğitim alanında tek doğru metot ve tek doğru yol yoktur. Eğitimde ustalık, didaktik ve metodik olarak iyi bir dengeyi ve çeşitliliği yakalamakta yatmaktadır. Nitekim Yeni Zelanda’da Hattie adlı eğitim profesörü, meta verilerden hareket ederek tarihin en geniş araştırmasını yaptı. Bu araştırmasında 110’dan fazla eğitimi etkileyecek faktörü ele aldı ve değerlendirdi. Bu faktörlerin içerisinde en önemli faktörün öğretmen olduğunu, öğretmenin özveri ile çalışması olduğunu tekrar tespit etti. Ve söylendiği gibi ezber yönteminin ve takrir metodunun da kötü olmadığını, aksine yeri geldiğinde gayet iyi, isabetli ve başarılı olduğunu gösterdi. Esas önemli olan

öğretmenin dengeli bir ders yapması, değişik metotlar uygulaması, dersinde bir metottan başka bir metota geçebilmesi ve uyguladığı metotları doğru uygulamasıdır. Buna metot disiplini denir.

Ben sunumum için İslami İlimler müfredatının “Şeri Hükümlerin Kaynakları - Kitap” bağlamında ve “Gıdalarda Haram ve Helaller” konusu çerçevesinde fıkıh hükümlerin grafik eşliğinde görselleştirilmesi yöntemini seçmek istiyorum.

Elbette fıkıh usulünde edille-i erba'a olarak bilinen aslı deliller dörttür: Kitap, sünnet, icma ve kıyas. Sunumum için müfredatın “Şeri Hükümlerin Kaynakları - Kitap” kısmını esas aldığım için, öncelikli olarak Kur'an ayetlerine yoğunluk verilecektir. Bunun, sünnetin ikincilleştirilip önemsizleştirildiği anlamına gelmediğine işaret etmek istiyorum.

İslam medeniyetinde ve İslami ilimlerin mirasında görüş farklılıkları, yani içtihat farklılıklar rahmet olarak algılanmıştır. Burada olumlu olan ihtilafın, fitne ve ayrımcılığa yol açan hilaftan farklı olduğuna işaret etmekle yetinmek istiyorum.

Ayrıca İslam'da, dinin mümessili olarak din adına bağlayıcı olarak hüküm veren bir ruhbanlık sınıfı ve papalık kurumu yoktur. Önemli bir prensip olarak akil ve baliğ olan her Müslüman mükelleftir. Bu çerçevede Müslüman bir birey doğruyu aramak ve seçmekle yükümlüdür.

Dersin Seçilmesi ve Hazırlanması

“Gıdalarda Haram ve Helaller” konusunu seçmemin bir sebebi, bu konunun fıkıh ilminin önemli konularından olmasının yanı sıra öğrencilerin ilgisini çekecek, güncel reel hayatları ile ilgisi olan ve ayrıca mezhepler arasındaki farklı görüşlerle örneklendirilebilen bir husus olmasıdır. Öte yandan bu konuda elde edilen bilgileri öğrenci pratik hayatında

uygulama veya bu bilgilerden doğrudan faydalanabilme imkânı bulacaktır.

Öğrencilerle konu ile ilgili hazırlanmış olan seçme âyet-i kerîmeler görevlendirme eşliğinde derste işlenir. Bu şekilde öğrencilerin söz konusu ayetleri tanınması ve anlaması sağlanır. (Bkz. Ders Malzemesi No. 1 – Seçme Âyet-i Kerîmeler ve Görevlendirmeleri S. 6)

Öğrenciler söz konusu âyet-i kerîmeler ile aşinalık kazandıktan sonra, bir sonraki derste bu âyet-i kerîmeler PowerPoint veya başka bir program aracılığı ile grafik eşliğinde görselleştirilecektir.¹ Bu aşamada öğrenciler, önceden verilmiş olan ders malzemesi No. 1’den faydalanacaklardır.

Sunum esnasında âyet-i kerîmeler projektör eşliğinde adım adım yansıtılacaktır. Her bir aşamada öğretmenin yönlendirici soruları eşliğinde, öğrencilerle etkileşimde bulunulacak, öğrencilerin görüşlerini ve bulgularını sunmaları sağlanacaktır.

Bakara suresi, 2:173 ve Nahl suresi, 16:115 âyet-i kerîmeleri yansıtılır ve sorulur: Bu âyet-i kerîmeler bizlere ne diyor? Neleri haram kılıyor? (Bkz. Görsel Nr. 1-3)

Aynı yöntemle şu âyet-i kerîmelerdeki istisnalara dikkat çekilir: Bakara suresi, 2:173, Mâide suresi, 5:3, En’âm suresi, 6:145 ve Nahl suresi, 16:115. Buna binaen grafik bir adım daha geliştirilir. (Bkz. Görsel Nr. 4-5)

Bu şekilde diğer âyet-i kerîmeler konu sırasına göre PowerPoint sunumundaki saydamlar eşliğinde yansıtılır, öğrencilerle etkileşim içine girilir, grafik adım adım geliştirilir ve Görsel Nr. 6’da görülen aşamaya gelinir.

Bu aşamada En’âm suresi, 6:118-119 ve 121. âyet-i kerîmeleri yansıtılır ve öğrencilerle etkileşime girilir. Allah’ın adının

¹ Bu konu için kullanılan PowerPoint Sunumu şu linkten indirilebilir: <https://goo.gl/F9UoP2>

anılması şartı haram ve helallerle ilgili uyulması şart olan yeni bir madde mi, yoksa putlara kurban yasağının farklı ifadelerle vurgulanmasından ibaret mi? Bu konuda müçtehitler farklı görüşlere varmıştır. Bu farklılığa göre grafik de farklılaşacaktır. (Bkz. Görsel Nr. 7–9).

Sunum esnasında normal durumda (ihtiyârî إختیاری) yapılan hayvan kesimi ile acil durumlarda (ızdırârî اضطراری) yapılan hayvan kesiminin hükümleri ve şartları fıkıhta farklı olmaktadır. Acil durumlarda kesim şartları ve hükümleri, Hristiyan ve Yahudilerin (yani Ehl-i kitabın) kestiklerinin hükmü açısından önem arz etmektedir.

Mâide suresi, 5:5'e göre Ehl-i kitabın kestikleri Müslümanlara helal kılınmıştır. Ancak burada kastedilen Ehl-i kitabın tam olarak kim olduğu sorusunun cevabı önem arz etmektedir. Ayrıca hayvan kesiminde besmeleyi şart gören müçtehitlere göre, bu şartın onlar için de geçerli olup olmayacağı, geçerli olacaksa nasıl olması gerektiği hususları da önem arz etmektedir. Yine Ehl-i kitabın farklı hayvan kesim teknikleri veya modern mezbahanelerde uygulanan kesim tekniklerinin bu konudaki hükmü etkileyip etkilemediği de Ehl-i kitabın kestiğinin hükmü açısından önem arz etmektedir. Ehl-i kitabın kestiğinin hükmü mezheplere göre de farklılık gösterecektir (Bkz. Görsel Nr. 10).

Ders İçeriğinin Görsellerle Pekiştirilmesi

Ders içeriğinin pekiştirilmesi için oluşturulan grafik öğrencilere verilir ve görevlendirmelerin yapılması istenir (Bkz. Grafikler S. 9). Bunun için öğrencilere, yardımcı olması açısından “Ders Matzemesi No. 2” verilebilir (S. 8).

Bu sunumumda, “Gıdalarda Haram ve Helaller” gibi esasen kapsamlı ve karmaşık bir konunun, öğrenciler için özetlenmiş

olması ve böylece nispeten onların seviyesine indirgenmiş olması, onlara mezheplerdeki ve fıkıh kitaplarındaki görüş farklılıklarının nereden oluştuğunu anlama fırsatı vermiş olacaktır. Bu bağlamda öğrencilerin, bu görüş farklılıklarını İslam'ın bir zenginliği olarak algılayabilmelerini sağlamak açısından, konunun grafik eşliğinde görselleştirerek işlenebileceğini göstermek istedim.

İlginiz için teşekkür ederim.

Konu ile Alakalı Bazı Âyet-i Kerîmeler

1. “Şüphesiz Allah, size ancak leş, kan, domuz eti ve Allah’tan başkası adına kesileni haram kıldı. Ama kim mecbur olur da, taşkınlık yapmamak ve aşırıya gitmeden yemek zorunda kalırsa, ona günah yoktur. Şüphesiz, Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.” (Bakara suresi, 2:173)

2. “Ölmüş hayvan, kan, domuz eti, Allah’tan başkası adına boğazlanan, (henüz canı çıkmamış iken) kestikleriniz hariç; boğulmuş, darbe sonucu ölmüş, yüksekten düşerek ölmüş, boynuzlanarak ölmüş ve yırtıcı hayvan tarafından parçalanmış hayvanlar ile dikili taşlar üzerinde boğazlanan hayvanlar, bir de fal oklarıyla kısmet aramanız size haram kılındı. İşte bütün bunlar fısktır. Bugün kâfirler dininizden (onu yok etmekten) ümitlerini kestiler. Artık onlardan korkmayın, benden korkun. Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim. Size nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam’ı seçtim. Kim şiddetli açlık durumunda zorda kalır, günaha meyletmeksizin (haram etlerden) yerse, şüphesiz ki Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir.” (Mâide suresi, 5:3)

3. “Sana, kendilerine nelerin helal kılındığını soruyorlar. De ki: ‘Size temiz ve hoş olan şeyler, bir de Allah’ın size verdiği yeteneklerle eğitip alıştırdığınız avcı hayvanların tuttuğu (avlar) helal kılındı. Onların sizin için tuttuklarından yiyin. Onu (av için) salarken üzerine Allah’ın adını anın. Allah’a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah, hesabı çabuk görendir.’” (Mâide suresi, 5:4)

4. “Bugün size temiz ve hoş şeyler helal kılındı. Kendilerine kitap verilenlerin yiyecekleri size helal, sizin yiyecekleriniz de onlara helaldir. Mümin kadınlardan iffetli olanlarla, daha önce kendilerine kitap verilenlerden olan iffetli kadınlar da, mehirlerini vermeniz kaydıyla; evlenmek, zina etmemek ve gizli dost tutmamak üzere size helaldir. Her kim de inanılması gerekenleri inkâr ederse, bütün işlediği boşa gider. Ahirette de o, ziyana uğrayanlardanandır.” (Mâide suresi, 5:5)

5. "Artık, ayetlerine inanan kimseler iseniz üzerine Allah'ın ismi anılarak kesilmiş hayvanlardan yiyin." (En'âm suresi, 6:118)

6. "Allah, yemek zorunda kaldıklarınız dışında size neleri haram kıldığını tek tek açıklamışken, üzerine adının anıldığı hayvanları yememenizin sebebi nedir? Gerçekten birçokları nefislerinin arzularına uyarak bilmeden (halkı) saptırıyorlar. Şüphesiz senin Rabbin, haddi aşanları çok iyi bilir." (En'âm suresi, 6:119)

7. "Üzerine Allah adı anılmayan (hayvan)lardan yemeyin. Çünkü bu şekilde davranış fasıklıktır. Bir de şeytanlar kendi dostlarına sizinle mücadele etmeleri için mutlaka fısıldarlar. Onlara boyun eğerseniz şüphesiz siz de Allah'a ortak koşmuş olursunuz." (En'âm suresi, 6:121)

8. "De ki: Bana vahyolunan Kur'an'da bir kimsenin yiyecekleri arasında leş, akıtılmış kan, domuz eti -ki o şüphesiz necistir- ya da Allah'tan başkası adına kesilmiş bir (murdar) hayvandan başka, haram kılınmış bir şey bulamıyorum. Fakat istismar etmeksizin ve zaruret ölçüsünü aşmaksızın kim bunlardan yeme zorunda kalırsa yiyebilir. Şüphesiz Rabbin çok bağışlayandır, çok merhametlidir." (En'âm suresi, 6:145)

9. "Allah, size ancak leş, kan, domuz eti ve Allah'tan başkası adına kesileni haram kıldı. Ama kim mecbur olur da istismar etmeksizin ve zaruret ölçüsünü aşmaksızın yemek zorunda kalırsa, şüphesiz ki Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir." (Nahl suresi, 16:115)

10. "Sana içkiyi ve kumarı sorarlar. De ki: 'Onlarda hem büyük günah hem de insanlar için (bazı zahiri) yararlar vardır. Ama günahları yararlarından büyüktür.' Yine sana Allah yolunda ne harcaacaklarını soruyorlar. De ki: 'İhtiyaçtan arta kalanı.' Allah, size ayetleri böyle açıklıyor ki düşünesiniz." (Bakara suresi, 2:219)

11. "Ey iman edenler! Sarhoş iken ne söylediğinizi bilinceye kadar ... namaza yaklaşmayın." (Nisâ suresi, 4:43)

12. “Ey iman edenler! Şarap, kumar, dikili taşlar ve fal okları ancak şeytan işi birer pisliktir. Onlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz. Şeytan, içki ve kumarla, ancak aranıza düşmanlık ve kin sokmak; sizi Allah’ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık vazgeçiyor musunuz?” (Mâide suresi, 5:90-91)

13. “Ey iman edenler! Allah’ın size helal kıldığı iyi ve temiz nimetleri haram kılmayın ve (Allah’ın koyduğu) sınırları aşmayın. Çünkü Allah, haddi aşanları sevmez. Allah’ın size rızık olarak verdiklerinden helal, iyi ve temiz olarak yiyin ve kendisine inanmakta olduğunuz Allah’a karşı gelmekten sakının.” (Mâide suresi, 5:87-88)

14. “De ki: ‘Allah’ın size indirdiği; sizin de bir kısmını helal, bir kısmını haram kıldığınız rızıklar hakkında ne dersiniz?’ De ki: ‘Bunun için Allah mı size izin verdi, yoksa Allah’a iftira mı ediyorsunuz?’” (Yûnus suresi, 10:59)

Görevler:

1- Kişisel Çalışma: Ayet-i kerimeleri okuyun ve anlamını tam olarak bilmediğin kelimelerin altını çiziniz.

2- Ortak Çalışma: Sıra arkadaşınla beraber altını çizdiğiniz kelimelerin anlamını araştırıp bulun. Bunun için sözlükten ve internette faydalanabilirsiniz.

3- Gurup Çalışması: Ayet-i kerimelerin içeriğinden anladıklarınızı notlar halinde özetleyin.

4- Sınıf Çalışması: Ayet-i kerimelerin içeriği ile ilgili tuttuğunuz notları karşılaştırınız.

Görsel 1

Kur'an'a Göre Gıdalarda Haram ve Helaller

“Şüphesiz Allah, size ancak leş, kan, domuz eti ve Allah'tan başkası adına kesileni haram kıldı. Ama kim mecbur olur da, taşkınlık yapmamak ve aşırıya gitmeden yemek zorunda kalırsa, ona günah yoktur. Şüphesiz, Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.” (Bakara suresi, 2:173)

“Allah, size ancak leş, kan, domuz eti ve Allah'tan başkası adına kesileni haram kıldı. Ama kim mecbur olur da istismar etmeksizin ve zaruret ölçüsünü aşmaksızın yemek zorunda kalırsa, şüphesiz ki Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.” (Nahl suresi, 16:115)

Görsel 2

Kur'an'a Göre Gıdalarda Haram ve Helaller

*“Şüphesiz Allah, size ancak **leş, kan, domuz eti** ve **Allah'tan başkası adına kesileni** haram kıldı. Ama kim mecbur olur da, taşkınlık yapmamak ve aşırıya gitmeden yemek zorunda kalırsa, ona günah yoktur. Şüphesiz, Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”* (Bakara suresi, 2:173)

*“Allah, size ancak **leş, kan, domuz eti** ve **Allah'tan başkası adına kesileni** haram kıldı. Ama kim mecbur olur da istismar etmeksizin ve zaruret ölçüsünü aşmaksızın yemek zorunda kalırsa, şüphesiz ki Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”* (Nahl suresi, 16:115)

Görsel 3

Kur'an'a Göre Gıdalarda Haram ve Helaller

Aslı 4 Haram

1. Domuz Eti
2. Kan
3. Leş
4. Putlara Kurban

Görsel 4

Kur'an'a Göre Gıdalarda Haram ve Helaller

Aslı 4 Haram

1. Domuz Eti
2. Kan
3. Leş
4. Putlara Kurban

“... Ama **kim mecbur olur** da, taşkınlık yapmamak ve aşırıya gitmeden yemek zorunda kalırsa, ona günah yoktur. Şüphesiz, Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.” (Bakara suresi, 2:173 ve Nahl suresi, 16:115)

“**Kim şiddetli açlık durumunda zorda kalır, günaha meyletmeksizin** (haram etlerden) yerse, şüphesiz ki Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir.” (Mâide suresi, 5:3 ve En'âm, suresi 6:145)

Görsel 5

Kur'an'a Göre Gıdalarda Haram ve Helaller

Aslı 4 Haram

1. Domuz Eti
2. Kan
3. Leş
4. Putlara Kurban

İstisna:

zor durumda* meyletme-
den ve aşırıya gitmeden

*açlık, susuzluk ve zorlama

Görsel 6

Kur'an'a Göre Gıdalarda Haram ve Helaller

Fikhî Kaide:

“Aslolan ibahadır.” (الأصل إباحة)

Aslı 5 Haram

1. Domuz Eti
2. Kan (akıtılmış olan)
3. Leş (a- Boğulmuş, b- Süsülmüş, c- Kazaya uğramış, d- Yırtıcı hayvanlarca avlanmış
4. Putlara Kurban (Fal oklarıyla elde edilen etler)
5. Şarap

İstisna:

Acil kesim

İstisna:

Av hayvanlarının avı

İstisna:

zor durumda* meyletmeden ve aşırıya gitmeden

*açlık, susuzluk ve zorlama

Görsel 7

Kur'an'a Göre Gıdalarda Haram ve Helaller

Fikhî Kaide:
“Aslolan ibahadır.” (الأصل إباحة)

Aslı 5 Haram

1. Domuz Eti
2. Kan (akıtılmış olan)
3. Leş (a- Boğulmuş, b- Süsülmüş, c- Kazaya uğramış, d- Yırtıcı hayvanlarca avlanmış } **İstisna:**
Acil kesim
İstisna:
Av hayvanlarının avı
4. Putlara Kurban (Fal oklarıyla elde edilen etler)
5. Şarap

“Artık, ayetlerine inanan kimseler iseniz üzerine Allah'ın ismi anılarak kesilmiş hayvanlardan yiyin.”
(En'âm suresi, 6:118)

“Allah, yemek zorunda kaldıklarınız dışında size neleri haram kıldığını tek tek açıklamışken, üzerine adının anıldığı hayvanları yememenizin sebebi nedir? ...”
(En'âm suresi, 6:119)

“Üzerine Allah adı anılmayan (hayvan)lardan yemeyin....”
(En'âm suresi, 6:121)

Görsel 8

Kur'an'a Göre Gıdalarda Haram ve Helaller

Fikhî Kaide:

“Aslolan ibahadır.” (الأصل إباحة)

Aslî 5 Haram

1. Domuz Eti
2. Kan (akıtılmış olan)
3. Leş (a- Boğulmuş, b- Süsülmüş, c- Kazaya uğramış, d- Yırtıcı hayvanlarca avlanmış } **İstisna:**
Acil kesim
İstisna:
Av hayvanlarının avı
4. Putlara Kurban (Fal oklarıyla elde edilen etler)
5. Şarap

“Artık, ayetlerine inanan kimseler iseniz üzerine Allah'ın ismi anılarak kesilmiş hayvanlardan yiyin.”
(En'âm suresi, 6:118)

“Allah, yemek zorunda kaldıklarınız dışında size neleri haram kıldığını tek tek açıklamışken, üzerine adının anıldığı hayvanları yememenizin sebebi nedir? ...”
(En'âm suresi, 6:119)

“Üzerine Allah adı anılmayan (hayvan)lardan yemeyin....”
(En'âm suresi, 6:121)

Görsel 9

Kur'an'a Göre Gıdalarda Haram ve Helaller

Fikhî Kaide:

“Aslolan ibahadır.” (الأصل إباحة)

Aslî 5 Haram

1. Domuz Eti
2. Kan (akıtılmış olan)
3. Leş (a- Boğulmuş, b- Süsülmüş, c- Kazaya uğramış, d- Yırtıcı hayvanlarca avlanmış)
4. Putlara Kurban (Fal oklarıyla elde edilen etler)
5. Şarap

İstisna:

zor durumda* meyletmeden ve aşırıya gitmeden

*açlık, susuzluk ve zorlama

**Putlara kurban
edilenlerin
haram oluşu**

= / ≠

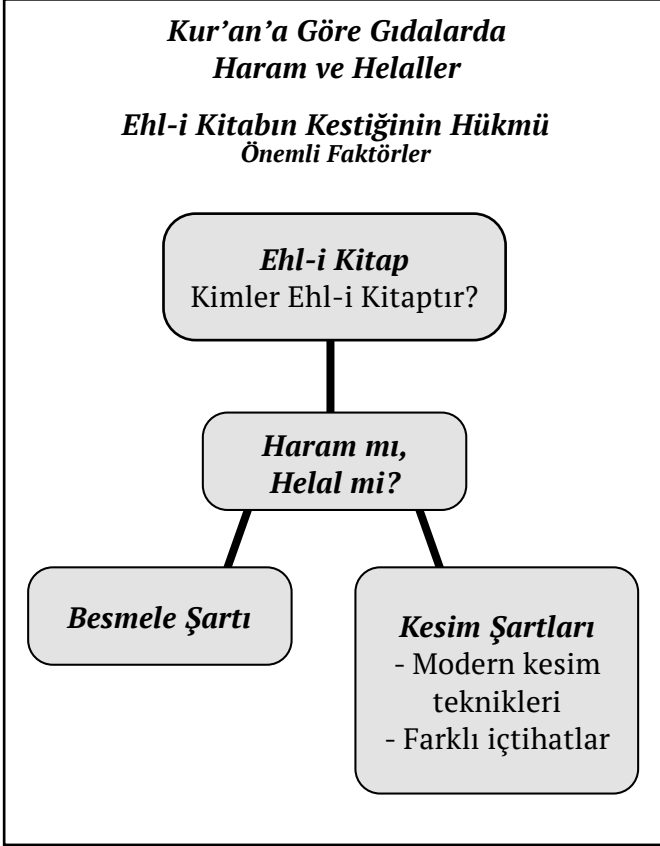
**Hayvan
keserken
besmele şartı**

İki farklı içtihat:

**a- Esasen putlara
kurban edilenle-
rin haram oluşu
teyit edilmiştir.**

**b- Besmele ayrı
bir şarttır. Buna
göre aslî haramlar
6 olmuş oluyor.**

Görsel 10

Soru ve Cevap

Katılımcı: K

Duran Terzi: DT

K: Bu dersi uyguladınız mı?

DT: Ben bu dersi öğretmenlere yaptım, seminerde kullandım. Aynı zamanda bu ders normalde lise seviyesindeki öğrencilerle yapılabilecek bir ders. Tabii eğitim değişkenli bir işlemdir. Bazı 10. sınıflar kapasiteli olduğu için onlara da bu dersi yaptığım oldu.

K: Bu dersi hangi dilde yaptınız?

DT: Almanca sunum yapıyorum öğrencilere ve öğretmenlere. Sunum olarak Türkçesini burası için hazırladım. Bu sunumun Almancasına ilgi duyan olursa gönderebilirim.

K: Öğrenciler bu ayetleri ve meallerini anlayabilirler mi?

DT: Ben Diyanet mealini esas aldım. Muhatap olduğumuz öğrencilerin, lise seviyesindeki öğrenciler olduğunu düşünürsek, onların seviyesine yakın. Tamamen eşit olmayabilir, kabul ediyorum. Ama eğitimde bir prensip vardır, çocukların anlayacağı şekilde anlatmak lazım. Bir prensip de çocukların ve gençlerin kavrayışlarını geliştirmektir. Oldukları yerde bırakmak değildir. Burası, eğitimcinin sorumluluğundadır. Öğrencinin durumuna göre (dil hassasiyetli ders) yöntemi ile ders işlenebilir, öğrencinin kelime dağarcığı geliştirilebilir. Mesela, ben bir metin aldığımda daha önceden bakıp benim öğrencilerim acaba hangi kelimeleri anlamayabilir diye tespit ediyorum. Bunları bilerek derse girmem gerekiyor. Ders içinde bu kelimelerin açılımını sunuyorum.

K: Gıdalarda E maddelerinin hükümleri ne olacak?

DT: Gıdalardaki E maddeleri ayrı bir uzmanlık meselesi. E madde meselesi kendi içerisinde bir umman. Derin bir konu ve

bu konuda birçok yanlış bilgi var. Sosyal medyada birçok liste dolaşüyor. Bu listelerin bir kısmı da yanlış. Dikkatli olmak lazım.

K: Ateist bir kişi besmele çekerek hayvan keserse olacak? Bu hayvan helal mi?

DT: Ben bu soruyu cevaplayıp haddimi aşmak istemiyorum. Teşkilatın fetva kurumuna havale ediyorum. Ama Ehl-i Kitab ile ilgili hangi âlimler ne demiş, besmele çekerek olur mu, olmaz mı konusunu, değişik mezheplere göre hangi âlim hangi içtihadta bulunmuş konusunu Türkiye’de yaptığım yüksek lisans tezimde de Almanya’da yaztığım yüksek lisans tezimde de ele aldım. Oraya tekrar bakılabilir.² Sağ olun ilginiz için, Allah razı olsun.

2 Duran Terzi’nin “Ehl-i Kitabın hukuki statüsünün mahiyeti ve değerlendirilmesi” adlı Yüksek Lisans Tezi (Ankara Üniversitesi, 1997) buradan indirilebilir: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=Eb5EkakJlp3olBdo_wNEGbrFfBVZdNaH8wZCdrtpuOvnb4I-rOW1b2W57wDSHEcrd

Almanca tez için bkz. Duran Terzi “Das Schlachttier der Ahl al-Kitab im klassisch-islamischen Recht der vier sunnitischen Rechtsschulen” – Magisterarbeit (Uni-Bamberg 2002)

Kur'an'a Göre Gıdalarda Haram ve Helaller

Fikhî Kaide:
"Aslolan ibahadır." (الأصل إباحة)

Aslî 5 Haram

1. Domuz Eti
2. Kan (akıtılmış olan)
3. Leş (a- Boğulmuş, b- Süsülmüş, c- Kazaya uğramış, d- Yırtıcı hayvanlarca avlanmış)
4. Putlara Kurban (Fal oklarıyla elde edilen etler)
5. Şarap

İstisna:

zor durumda* meyletmeden ve aşırıya gitmeden

*açlık, susuzluk ve zorlama

**Putlara kurban
edilenlerin
haram oluşu**

= / ≠

**Hayvan
keserken
besmele şartı**

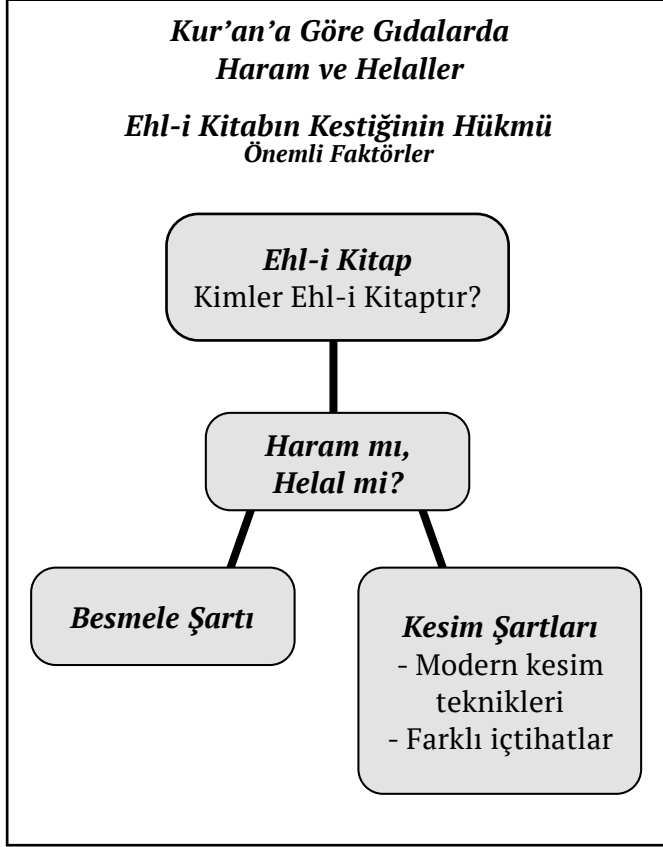
İki farklı içtihat:

**a- Esasen putlara
kurban edilenle-
rin haram oluşu
teyit edilmiştir.**

**b- Besmele ayrı
bir şarttır. Buna
göre asli haramlar
6 olmuş oluyor.**

Görevlendirme:

Grafikteki hükümleri ilgili âyet-i kerîmelerle ilişkilendirin.

Görevlendirme:

Ehl-i Kitabın kestiğinin hükümünü etkileyen faktörlerle ilgili araştırma yapın. Bulduğunuz sonuçları arkadaşlarınızla paylaşın.

Grup İçi Müzakereler

Duran Terzi

alıştay Grubu Asistanı: Meryem Ceylan

nc alıştay Grubu:

İslami İlimlerde Bir Model Ders rneği

rnek bir ders olarak fıkıh dersinde uygulanabilecek yn-temler ve metotlar:

3 Grup oluşturuldu:

1. Grup: Soru ve Cevap Tekniği: Grup içersinde sorular oluşturuldu ve grup içinde bu sorulara cevap arayan bir komisyon kuruldu. Bu komisyonun yaptığı/yapacağı araştırmalarla sorulara hangi metotlarla cevap bulunacağı istişare edildi.

rnek:

-“Takkesiz namaz kılmanın hükmü nedir?” sorusuna birlikte çalışarak çocukların cevap vermesi

- Namazda kaşınmak

- Alkolsüz biranın hükmü nedir? Haram mıdır?

- Okulda inancıma aykırı soruları cevaplamam uygun mu?

- Bir erkek olarak beni kızlarla yan yana oturtuyorlar Bu konuda nasıl davranmalıyız? Neler yapmalıyız? Caiz midir?

- Okula veya işe gittiğimde namazları zamanında kılmakta sıkıntı yaşıyorum, namazlarımı cem edebilir miyim?

- Kopya çekmek caiz midir?

- Alman arkadaşımın doğum gününe katılabilir miyim?

2. Grup: Eğitici Drama

Örnek bir şahsiyeti canlandırma ya da piyes rolleri kurma.

Mesela İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe'nin özellikleri:

Mezhebin özelliklerini bir kişi üzerinde toplayıp o konuda çalışıp sorulara cevap verme, mezhebin sorunlarına nasıl baktığını canlandırma.

Piyas ile karşılaşılan sorunlara cevaplar da bulunabilir. Mesela bazı Müslüman aileler sığır veya tavuk etini gayrimüslim satıcılardan alıp tüketiyorlar. Çocuklar bunlarla karşılatıkları zaman nasıl davranacağız?

Bir anne, bir çocuk, yiyen/yemeyen çocukların piyasa şeklinde canlandırılıp çocukları ikna edecek, onlara öğretecek şekilde anne babalarının cevap vermeleri.

3. Grup: Münazara

Fıkhi konular da münazara şeklinde işlenebilir. Münazara şeklinde ders işlemenin amacı:

1. Öğrencilerin kaynakları kullanarak araştırma kabiliyetlerini geliştirmeleri, bildiklerini delillere dayandırarak anlatabilmeleri

2. Dinleme ve dinlediğini iyi ve doğru kavrayıp tepki gösterme becerilerini geliştirmeleri.

Münazaranın şartları belirlenir, moderatör tespit edilir. Sınıf üç gruba ayrılır. İki grup kendi arasında münazara şeklinde yarışır. 3. grubun jüri olarak iki grubu dinleyip not vermesi sağlanabilir. Her gruba belirli süreler verilir. Konunun delillere göre anlatılması ve kaynak kullanımı konusunda notlar verilir. Konuşma ve savunmalarda nezaket, edep ve ahlak kurallarına uyulması da değerlendirilir.

Fıkhi Mezheplere Bakış Açımız

M. Hulusi Ünye

(IGMG İrşad Başkan Yardımcısı ve Fetva Sorumlusu)

Kelime olarak mezhep, “takip edilen, gidilen yol” demektir. Dinî terim olarak ise “bir müçtehidin, dinin ayrıntılarına ilişkin, kendine mahsus kural ve yöntemlerle oluşturduğu inanç ve hukuk sistemi” demektir. Bir başka tarifile; müçtehit sıfatını kazanmış bir İslam âliminin, hüküm bakımından kapalı veya kesin olmayan (zannî) ayet ve hadisleri İslam’ın temel esaslarına aykırı olmayacak şekilde yorumlayarak getirdiği çözümler topluluğuna mezhep adı verilir.

İslam tarihinde mezhep kelimesi genel olarak itikadi, fıkhi, siyasi görüşlerin hemen hepsi için kullanılmıştır. Bir hadiste Yahudilerin 71, Hristiyanların 72 fırkaya ayrıldığı, İslam ümmetinin ise 73 fırkaya ayrılacağı; cehennemden kurtulacak Müslümanların Resûlullah’ı ve ashabının yolunu takip eden fırka olacağı bildirilmektedir. Bir başka rivayette ise bunun birlik ve beraberlikten ayrılmayan cemaat olduğu belirtilmektedir.¹

Mezheplerin Oluşması

Mezheplerin oluşmasında birçok sebep vardır. Bunları şöylece özetleyebiliriz: Peygamberimiz (s.a.v.) hayatta iken sahâbîler arasında herhangi bir ihtilaf söz konusu değildi. Dinden gerek inanç, gerek ibadet ve muamele ve gerekse adap ve ahlaka dair anlayamadıkları/anlaşamadıkları bir mesele çıkarsa, Resûlullah (s.a.v.)’e sorarlar, o da açıklardı. Râşid halifeler döneminde de bu hususlarda herhangi bir sıkıntı olmamıştı. Sahabe ve tâbiîn devirlerinde ise, akaid ve amele dair

1 Tirmizî, İman, 18; Ebû Dâvûd, Sünnet, 1; İbn Mâce, Fiten, 17; Dârimî, Siyer, 75

bir mesele ortaya çıkarsa, hemen güvenilir âlimlere müracaat edilir, cevabı alınır, karışıklık çıkmasına fırsat verilmezdi. Ancak daha sonraki devirlerde, kendilerine güvenilir zatların yavaş yavaş azalmaları sebebiyle, Müslüman halkın sıkıntılarını gören bazı âlim ve müçtehitler, akaid ve fıkıh alanındaki görüşlerini açıklayıp yaymaya başladılar. Nitekim hicri birinci asrın sonlarından itibaren mezheplerin kurucuları, gerek akaid ve gerekse fıkıh sahasındaki çalışmalarını yoğunlaştırdılar. Onların bu görüşlerini dinleyen, okuyup yazan insanlar da bunlara uydular. Böylece bu zatların görüş ve içtihatları halkın anlayışında bir mezhep olarak yerleşti. Bununla birlikte bu büyük âlim ve imamlardan hiçbiri “Ben bir mezhep kuruyorum, bana uyunuz!” diye halkı kendi görüşlerine tabi olmaya çağırmamışlardır.

Bilindiği üzere insanların anlayış-kavrayış ve idrak seviyeleri farklıdır, istek ve ihtiyaçları çeşitlidir. Dolayısıyla dinin esasına uygun olmak kayıt ve şartıyla fıkhi ihtilafların/farklılıkların da caiz olması bir kenara, bunlar ümmet için bir rahmettir, kolaylıktır. Onun içindir ki Peygamber Efendimiz,

إِذَا حَكَمَ الْحَاكِمُ فَاجْتَهَدَ ثُمَّ أَصَابَ فَلَهُ أَجْرَانِ وَإِذَا حَكَمَ فَاجْتَهَدَ ثُمَّ أَخْطَأَ فَلَهُ أَجْرٌ

“Hâkim hükmederken içtihat eder de isabet ederse iki sevap, içtihadında hata ederse bir sevap alır.”² buyurmuştur.

İslam’da iki türlü mezhep vardır:

1. İtikadi Mezhepler: İmanla-inançla ilgili konulardaki görüşler.
2. Amelî Mezhepler: İbadet ve muamelelerle ilgili konulardaki görüşler.

2 Buhârî, Sahîh, İ’tisâm, 21; Müslim, Sahîh, Akdiye, 6;2

İtikadi Mezhepler

İman esaslarını kabul etme konusunda bir çok görüş ve mezhep vardır. Bunlar da iki gruba ayrılır:

- a) Hak mezhepler veya Ehl-i sünnet mezhepleri
- b) Batıl mezhepler veya Ehl-i bid'at mezhepleri.

Ehl-i hak veya Elh-i sünnet, dinî yorumlarda Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in ve sahabenin yolunu takip edip onları örnek alan, sahabe arasında ayırım yapmadan onları bütün olarak seven ve kabul eden mezheplerin adıdır.

Ehl-i bid'at ise yorumlarını daha ziyade kendi görüş ve fikirlerine dayandıran, ashaptan bazılarını sevgide aşırıya kaçan, bazılarına karşı da nefret duyan mezheplerin adıdır.

Hak Mezhepler (Ehl-i Sünnet Mezhepleri)

İtikatta Ehl-i Sünnet Mezhepleri ikidir:

1. Eş'arî Mezhebi: Mezhebin kurucusu İmam Eş'arî'dir (324/936-37). Basra'da doğmuş, Bağdat'ta vefat etmiştir. İmanla ilgili mevzularda ayet ve hadisleri temel almakla birlikte bunların anlaşılmasında akla da yer veren bir mezhep anlayışıdır. Şâfiîler, Mâlikîler genelde Eş'arî mezhebindedir. Mezhep Kuzey Afrika, Endonezya ve Hicaz'da yaygındır.

2. Mâturîdî Mezhebi: Mezhebin kurucusu, İmam Mansur Mâturîdî'dir (333/944). Kendisi Türkistan'ın Semerkand şehrinin Mâturîd köyündendir. Semerkand'da vefat etmiştir. Mâturîdîlik imanla ilgili mevzularda ayet ve hadisleri temel almakla birlikte dinin anlaşılması konusunda akli temel kabul etmiş bir mezheptir. Mâturîdî akaidinin temelini İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe'nin (699-767) içtihatlarını-görüşlerini, bilhassa onun *Fıkhu'l-Ekber* isimli eseri ihtiva eder. Mâturîdîler fıkhıta İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe'nin yolunu takip etmiştir.

Hanefîlerin büyük çoğunluğu Mâturîdî mezhebine bağlıdır. Mâturîdî mezhebi Türkiye, Balkanlar, Orta Asya, Hindistan ve Pakistan'da yaygındır. Çoğunlukla Türkler fıkhıta Hanefî, itikatta ise Mâturîdî mezhebindedir.

İtikatta bu iki hak mezhebe üçüncü olarak "Selefiyye"yi ilave edenler olsa da buna gerek yoktur. Çünkü Ehl-i sünnetin tuttuğu, takip ettiği yol zaten selefin yoludur. Kaldı ki sonraları "Selefilik" selefin yolu ve görüşleri olmaktan çok İbn Teymiye ve Muhammed b. Abdülvahhab'ın mugalatalarını-düşüncelelerini yansıtır hâle gelmiştir.

Batıl Mezhepler (Ehl-i Bid'at Mezhepleri)

Ehl-i bid'at mezhepleri de ikiye ayrılır:

- a) Küfre düşmeyenler
- b) Küfre düşenler.

Küfre düşen bid'at mezheplerinin temeli, İslam'ın ana esası olan ayet ve hadislerin görüşlerine uymayan, genellikle kişilerin kendi arzu ve hevesleri doğrultusunda uydurdukları iddialardır ki, bunların sayıları çoktur.

Amelde Hak Mezhepler

Fıkıhtaki (ibadet ve amele dair olan konulardaki) ihtilaflar, akaiddeki ihtilaflar gibi insanı bid'at ve dalalete götürmez. Nitekim fıkhi meselelerde içtihatların farklılığı ümmet için rahmet sayılmıştır. Böylece zaman ve mekânlara göre Müslümanlara genişlik-rahatlık ve kolaylıklar sağlanmıştır.

Amelde hak olan dört mezhep sırasıyla şunlardır:

Hanefî Mezhebi

Mezhebin kurucusu İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe'dir. Hicri 80 (M. 699) yılında Kûfe'de doğmuş, 150'de (M. 767) Bağdat'ta vefat etmiştir. Aslen varlıklı bir aileden gelen İmâm-ı Âzam hazretleri, ilim öğrenme ve öğretmenin yanında ticaretle de meşgul olmuştur. Ticari hayatı, günlük meseleleri iyi bilmesine, ihtiyaçları yakından tanıyıp problemleri kolay ve isabetli çözümesine yardımcı olmuştur.

İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe içtihatlarında daima insanların ihtiyaçlarını, dinin inanç ve ameldeki maksadını, temel kriterleri dikkate alarak hareket etmiştir. Mezhebin en önemli özelliği, ayet ve hadislerin hükmü ile aklın yorumu arasında makul bir dengenin oluşudur. Dört ana şeri delilin yanında örf ve âdet gibi ferî delilleri, kamu yararını daima göz önünde bulundurmuş, kişi hak ve hürriyetlerinin korunmasını düstur edinmiştir.

Kaynaklarda İmâm-ı Âzam'ın (dört bine yakın talebesinin olduğu ifade edilir. Bunlardan 40 tanesi içtihat yapabilecek seviyeye gelmiştir. İmam Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed (İmameyn) en meşhur iki talebesidir.

Ebû Hanîfe Ehl-i Irak fıkhnının temsilcisidir. Mezhep ekseriyetle Türkiye, Balkanlar, Türkistan, Hindistan ve Pakistan'da yaygındır.

Mâlikî Mezhebi

Mezhebin kurucusu İmam Mâlik'tir. Hicri 93 (M. 711) yılında Medine'de doğmuş, 179 (M. 795) yılında yine Medine'de vefat etmiştir. Mezhebin en önemli özelliği, İmam Mâlik'in o günün ilim merkezi durumunda olan Medine halkının uygulamasına büyük ehemmiyet vermesidir. Ona göre Medinelilerin ameli, mütevatir sünnet (en kuvvetli sünnet) hükmündedir. Mezhep genellikle Mısır ve Kuzey Afrika'da yaygındır. İmam Mâlik, Ehl-i hadis veya Ehl-i Hicaz fıkhnının temsilcisidir.

Şâfiî mezhebi

Mezhebin kurucusu İmam Şâfiî'dir. Hicri 150 tarihinde (M. 767) Filistin'in Gazze şehrinde doğmuş, 204'te (M. 819) Mısır'da vefat etmiştir. İmam Mâlik'ten Hicaz fikhını, Ebû Hanîfe'nin talebesi olan İmam Muhammed'den de Irak fikhını öğrenmiştir. Mezhebinin en önemli özelliği, âdeta Hanefî ile Mâlikî fikhının terkibi/sentezi (birleşimi) niteliğinde olmasıdır. Şâfiî mezhebi genellikle Mısır, Suriye, Irak, Horasan'da yaygındır. Ayrıca Türkiye'nin Doğu ve Güney Doğu bölgelerinde de epeyce mensubu bulunmaktadır.

Hanbelî Mezhebi

Mezhebin kurucusu İmam Ahmed b. Hanbel'dir. Hicri 164'te (M. 780) Bağdat'da doğmuş, 204'te (855) yine Bağdat'ta vefat etmiştir. İmam Ahmed b. Hanbel ibadet ve muamelat³ konularında iki ayrı usul benimsedi. İbadetle ilgili hususlarda ayet ve hadislerle çok sıkı sarılmakla birlikte, muamelat konularında (günlük hayatın icapları) bir şeyin haram olduğuna dair ayet ve hadislerde açık bir delil yoksa, onun mübah olduğuna hükmederek daha serbest bir anlayış geliştirdi. Mezhep genellikle Hicaz, Filistin, Mısır gibi ülkelerde yaygındır.

Bu dört hak mezhepten başka daha otuza yakın amelde hak mezhebin olduğu bilinmektedir. Ancak bunların bağluları kalmadığı için kitaplarda sadece isimleri vardır.

Bir Mezhebe Uymak Gerekir mi?

Müçtehit olmayan Müslümanlara, müçtehitleri taklit eden anlamında mukallid denir. Mukallid durumunda olan her Müslüman'ın hak mezheplerden birine mutlaka bağlı kalması gerekir. Onun için en emin, en güvenli yol budur.

³ Muamelat: Muameleler, işlemler demektir. Fıkıhta fert ve aile hukuku, aynı haklar, miras, ticaret, borçlar ve iş hukukuyla ilgili konular.

İmâm-ı Rabbanî hazretleri şöyle der: “Kitap ve sünnetin icabına göre inanmak nasıl zaruri ise, müçtehit imamların onlardan istinbat ve istihraç ettiği (Kur’an ve hadislerden çıkartıp ortaya koyduğu) hükümlerin gereğince amel etmek de zaruridir. Hâl böyle olunca; helal-haram, farz-vacip, sünnet-müste-hap gibi hükümleri bilmek de aynı şekilde zaruri olmaktadır. (...) Müçtehitlere uymak durumunda olan (mukallid) bir kimsenin, Kur’an ve hadisten, müçtehidin görüşüne aykırı olarak hükümler çıkartıp alması ve onunla amel etmesi caiz değildir. (Mukallid bir Müslüman için) gereken, kendisinin tabi olarak taklit ettiği mezhebinin müçtehidi tarafından ihtiyar edilen kavil (seçilip alınan hüküm) ile amel etmeyi tercih etmektir.”⁴

Delayısıyla günümüzde bir Müslümanların mutlaka bu dört mezhepten birine bağlı kalması şarttır.

Prof. Dr. Faruk Beşer bu konuda şöyle der: “İslam’ın asıl kaynağı Kur’ân-ı Kerîm ve onun açıklayıcısı olan hadîs-i şeriflerdir. İcma, kıyas ve diğer şeri deliller de aslında Kur’an’a tabi olduklarından, aslolan yine Kur’an’dır ve bu anlamda Kur’an İslam’ın tek ve yegâne kaynağıdır. Her Müslüman fert için asıl olan da Kur’an’a göre yaşamaktır.”

“İslam bütün insanlara ve geldiği andan itibaren bütün zamanlar için gönderilmiştir. Bu süre içinde olacak olanlar sürekli ve sonsuzdur. Oysa, Kur’ân-ı Kerîm’in ifade ettiği hükümler; bu hükümlerin esası olan ve bizim telaffuz ettiğimiz kelimeler itibarıyla, sınırlıdır. Sınırlı olan hükümler sınırsız olayları anlata-mayacağına göre, yenilenen olaylara paralel hüküm üreten bir kaynağın bulunması gerekir ki, bu da içtihatdır. İctihat, İslami hükmü belli olmayan bir olayın hükmünü Kur’an’a uygun olarak ortaya koyma çabası olduğuna göre, içtihat yapacak şahsın, esas kaynak olan Kur’ân-ı Kerîm’i, onun açıklaması olan sünneti ve bu ikisinin onayladığı icmaı yeterince bilmesi gerekir.

4 Mektûbât, 1, 286

Ta ki asıl kaynaklarda belirtilen bir hükümden habersizce ve kendi görüşü ile, asıl olana zıt bir hüküm ortaya koymasın ve olaylar arasındaki ilgiyi görerek isabetli hüküm verebilsin.”

“Allah Resulü (s.a.v.) hayatta iken vahiy devam ettiği için, yeni yeni ortaya çıkan meselelerin hükmünü öğrenmek problem değildi. Resûlullah'ın vefatından sonra ve ona yetişen arkadaşlarının (sahabe) var olduğu sürede ortaya çıkan meselelerin hükmü, onlara soruldu ve onların müçtehit olanları, ayetler ve hadisler ışığında görüşlerini açıkladılar. Arkasından onları izleyenler (tâbiûn) geldi. Meseleler de çoğaldıkça çoğaldı. Bu meseleleri de tâbiûnun müçtehitleri cevaplandırdılar, bunlar hakkındaki görüşlerini, yani mezheplerini açıkladılar ki, işte İmam Ebû Hanîfe ve İmam Mâlik bunlardandır ve o dönemde onlar gibi daha yüzlerce müçtehit vardır. Meselesi olan vatandaş gidip onlardan herhangi birisine sordu ve davranışını ona göre ayarladı. O dönem bu açıdan çok zengin bir dönem oldu ve bu dönemin müçtehitleri on binlerce meselenin hükmünü tespit etme başarısını gösterdiler.

Büyük imamlar olan Ebû Hanîfe, Mâlik, Şâfiî ve Ahmed b. Hanbel (Allah onlardan razı olsun) hem birçok meziyetleriyle halk tarafından benimsedikleri hem de daha çok mesele hallettikleri için onların görüşlerine, yani mezheplerine daha çok başvurulur oldu ve onların görüşleri yazılıp tespit edilebildi. Diğerlerinin görüşleri ya unutulup gitti veya başkalarının ağzından çok sıhhatli olmayan yollarla ve tek tük aktarılabildi. Dolayısıyla içtihat adına en önemli dönem olan o dönemden bize bütünüyle sağlıklı olarak sadece bu 'Dört İmam'ın ve arkadaşlarının görüşleri aktarılabildi.

Onlardan sonra da yüzlerce müçtehit gelmiş olmakla beraber, henüz onlar kadar kapsamlı müçtehitler çıkmadığı kabul edilir. Çünkü onlar işin kaynağına yakın idiler, hadislerin sahih olan ve olmayan yollarını tanıyor, kendilerinden önceki sahabenin ittifak ettikleri noktaları iyi biliyorlardı. Sonradan

zorunlu olarak ortaya çıkan bir sürü hadis ilmine ihtiyaçları yoktu. Arapçanın henüz bozulmadığı bir dönemde yaşıyorlardı ve Kur'an'ı anlamak için çok önemli olan Arapçayı, bir çaba göstermeksizin iyi biliyorlardı. Ve belki de bütün bunlardan ve daha benzeri meziyetlerden ötürü Allah Resulü Efendimiz (s.a.v.), onların da 'hayırlı asır'da bulduklarını haber vermişti. Oysa daha sonra gelen müçtehitlerin sözünü ettiğim konularda ilave ve fazla bilgiye ihtiyaçları oldu. İşleri arttığından ötürü seviyeleri de öncekilere göre küçük kaldı, içtihat etmelerine rağmen onlar kadar kapsamlı olamadılar. Ve o 'Dört İmam' hep zirvede kalmaya, tabir caizse rekoru ellerinde tutmaya devam ettiler.

Madem ki esas olan Kur'ân-ı Kerîm ve onu açıklayan sünnet-i seniyyedir; öyleyse bir Müslüman'ın ille de 'Dört İmam'dan birini taklit etmesi ve 'Kitab'a ve 'sünnet'e değil de onun görüşlerine uyması şart mıdır? Hatta bu uygun olur mu?

Böyle bir soruya cevap olarak söyleyeceğimiz ilk şey, onlara uymanın Kitap ve sünnete uymaktan başka bir şey olduğu izlenimini vermenin, yanılığ ya da yanılmaca olduğudur. Çünkü onlara uymak ve onları taklit etmek, Kitap ve sünnet karşısında, onların görüşlerini benimsemek demek değil, Kitap ve sünnete onların yorumu ve anlayışı ile bağlanmak demektir. Tabii oluşan/uyulan, yine Kitap ve sünnettir. Herkesin Kitap ve sünneti yeterince bilip kavraması zor (imkânsız değil) olduğundan, herhangi bir büyük imamı (müçtehit) taklit etmek, pratik anlamda vacip, yani gerekli görülmüştür.

Öyleyse [bir Müslüman'ın] Kitabı ve sünneti yaşamada bir mezhep imamını rehber edinmesi gereklidir ve bunun dört mezhepten biri olması konusunda da âdeti icma vardır. Çünkü belli bir dönemden bize sıhhatli olarak aktarılan içtihatlar onların içtihatlarıdır. Bu, onların özellikle ibadet ve akide ile ilgili herhangi bir meselede bu dört görüş mecmuasının dışında bir görüşün olamayacağına ittifak yani icma etmeleri anlamına

gelir ki, fıkıh usulünde 'mürekkep icma' diye tabir edilir. İcma ise genel kabul gören görüşe göre bağlayıcı bir delildir.

Hasılı, mezhep, Kur'an'da ve sünnette bulunup açık olmayan ya da hiç bulunmayan konular hakkında görüş demek olduğuna göre, 'Dört mezhep de nereden çıktı?' deyip herkesi güya Kur'an'a ve sünnete göndermek, aslında dört değil, dört yüz milyon mezhep kabul etmek demektir. Çünkü her şey Kur'an'da açıkça bulunsaydı zaten mesele olmazdı. Bu yüzden, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, mesela Hanefî mezhebine bağlı yaşamak, Kur'an'ı ve sünneti bırakıp Ebû Hanîfe'ye uymak değil, belki Kur'an'ı ve sünneti onun anlayışı ile kabullenmek, yani Kur'an'a ve sünnete Ebû Hanîfe penceresinden bakmak demektir."⁵

Mezhepsizlik Nereye Götürür?

Büyük âlim Muhammed Zâhid el-Kevserî, mezhep tanımama, kabul etmeme tehlikesi ile ilgili olarak, "Mezhepsizlik dinsizliğe köprüdür." başlıklı makalesinde şunları ifade ediyor:

"Mezhepler sağlam temeller üzerine oturtulmuştur. Peki son zamanlarda liderlik sevdasıyla biri ortaya çıkar da müçtehitlerin içtihatlarının yerine kendi görüşünü ikame edip, insanları, mezhepleri bırakmaya çağırır; mezheplerin mensuplarını şaşkınlık içerisinde bırakmaktan ve gösteriş budalalığından öte bir esasa dayanmayan kendi imamlığını (müçtehitliğini) mezhepsizlik üzerine oturtmaya çalışırsa eğer kendisini böyle bir vesvese ve kuruntuya kaptıran birine ne dersiniz?

Böyle birine ya deli teşhisi konulmamış fakat tımarhaneye götürülmemekle hata edilmiş bir mecnun dersiniz; yahut da böyle bir adamın delilerin akıllularından mı, yoksa akıllıla-

5 Faruk Beşer, *Sorular ve Cevaplarla Günlük Hayatımız*, Bilge Yayıncılık, İstanbul 2003, s. 15-21

rın delilerinden mi olduğunu kestiremezsiniz her halde. Bir müddetten beri bazılarında buna benzer naralar duymaya başladık. Ki bunlar, akıllarınca müçtehit imamların içtihatlarını ortadan kaldırmaya yönelik olarak şeri sahalarda içtihadaya yelteniyorlar... Bu kuruntularına kulak asmadan önce, bana kalırsa, bunların akıllarından bir zorlarının olup olmadığı hususunda bir tıp doktoruna muayene ettirilmeleri gerekir.

Kendilerinde birazcık akıl bulunduğu tespit edildiği takdirde, bunların, İslam ümmetini din ve dünya işlerinde parçalamaya yönelik hedefler peşinde koştukları ve üzerlerine İslam güneşi doğduğundan beri aralarında devam eden uzunca bir kardeşlik döneminden sonra bu ümmeti birbirleriyle didişmeye ve boğazlaşmaya sevk edecek mel'unca gayeler güttükleri ve kesinlikle bu dinin düşmanlarından oldukları ortaya çıkar.

Basîretli ve akliselim sahibi bir Müslüman bu gibi propagandalara kanmaz. Evet, böyle bir Müslüman, tâbiûn devrinden beri bu dinin usûl ve fûrûunu Efendimiz (s.a.v.)'den tevarüs ettikleri gibi koruyan müçtehit imamların etrafından ayrılmaya çağırın bir nara işittiğinde, yahut kulağına mezheplerden birine yönelik bir böğürtü çalındığında, mutlaka bu meş'um sesin çıkış yerini aramalı, bu fitne yuvasını muhakkak keşfetmelidir.

İslami ilimleri hakkıyla okuyan samimi bir Müslüman'dan böyle bir ses duyulmaz. Bu ses, olsa olsa İslami ilimleri üstünkörü, başlıklar hâlinde ve kendi emellerine hizmet edecek kadar öğrenip, İslam âlimleri arasında gizlenmiş sahte bir Müslüman'dan duyulabilir. Akliselim sahibi bir Müslüman, kendisinde mevcut basiret nuruyla araştırdığında, bu naranın çıkış yerinde, Müslümanların dertleriyle sadece gösteriş olsun diye dertlenen birine rastlayacaktır. Öte yandan bu adamın, Müslümanların dert ve sıkıntılarına aldırış etmeyen birtakım kimselerle sarmaş dolaş olduğunu, ancak fazilet güneşinin batış yerinden gelen eskiler hariç, önüne gelen her eskiye düşman kesilen bir kimse olduğunu görecektir.”

Taklit

Taklit, sözlük anlamı itibarıyla kılıç takmak, kılıcı omuz askısına yerleştirmek manalarına gelir. İstilahta ise, bir sözü delilsiz olarak kabul etmek ya da bir kimsenin şeri delillerden olmayan sözüyle, şeri bir delile dayanmadan amel etmek demektir. Dayandığı deliller bilinmeden bir müçtehit veya bilginin sözüne göre amel etmek manasına da gelir. Taklit edene mukallit denir. Bir de ittiba vardır. İttiba, bir müçtehidin içtihadını, delillerini inceleyerek benimsemek demektir. Taklit, hicri ikinci yüzyılın ortalarında ortaya çıkmıştır.

İçtihat kapısının kapandığını savunan âlimler, taklidin vacip ve gerekli olduğunu savunmuşlardır. İçtihat devam ediyor; bu kapı kapanmaz diyen âlimlere göre, taklidi kabul etmezler. Bu iki görüşün ortasında bir görüş daha vardır ki, bunlar konu ve kişilerin durumuna göre değerlendirmişler, mutedil bir yol izlemişlerdir.

Taklidi caiz görenler; Kur'an'da, "*Bilmiyorsanız, zikir ehline sorun.*"⁶ ayetini, Hz. Peygamber'in, başından yaralı birine guslün gerekli olduğunu söyleyerek ölümüne neden olanlar için, "*(...) Madem ki bilmiyorlar, bilenlere sorsalar ya! Cehaletin şifası sormaktır.*" hadisini, Hz. Ömer'in "kelale meselesinde Hz. Ebû Bekir'e uyup "Ona muhalefet etmekten utanırım." demesini vs. ileri sürmüşlerdir.

Taklidin bid'at olduğunu söyleyen âlimler ise, Allah Teâlâ'nın mukallidleri zemmetmesi,⁷ Kitap ve sünnetin hâkim kılınmasını emretmesi ve ihtilaf çıkınca Kitap ile sünnete başvurulmasını istemesi,⁸ hükmün yalnız Kendisine ait olduğunu bildirmesi,⁹ dinde Allah ve Resulünden başkasına dayanmayı

6 Nahl suresi, 16:43

7 Mâide suresi, 5:104; Lokmân suresi, 31:21; Zuhruf suresi, 43:22-23

8 Nisâ suresi, 4:59

9 En'âm suresi, 6:57; Yûsuf suresi, 12:40

yasaklaması,¹⁰ kendinden başkasının helal ve haram kılacak rab ve veli ittihaz edilmesini yasaklaması,¹¹ Kitap ve sünnete davet edilen bir kimse, hangi nedenle olursa olsun, onu terk ederse, kendisine büyük bir bela isabet edeceğini bildirmesi¹² ayetlerini delil olarak ileri sürerler.

Taklit konusuna mutedil yaklaşan âlimler ise genel anlamda vacip ya da haram hükmünü vermek yerine, mesele ve mükellefin durumuna göre bazı şartlarla hüküm vermeyi yeğlemiştirlerdir. İmam Şâtıbî ve Şah Veliyyullah Dehlî gibi âlimlerin içinde bulunduğu bu grup, mükellefleri ehliyet bakımından müçtehit, müttebiler ve avam şeklinde üç bölüme ayırırlar. Müçtehitler, zaruret hâli dışında birbirlerini taklit edemezler. Müttebiler, müçtehitlerin delillerini inceleyip bunlara göre tercih ettikleri hükümlere uyan kimselerdir. Bunlar da delile bakmaları mümkün olduğu sürece, bu delillere bakmadan bir kimseyi taklit edemezler.

Delilleri bulamayan veya anlamak imkânına sahip olmayan avam (halk) ise, belli şartlarda taklit edebilir. Bu şartlar şunlardır:

- Müçtehidî bizzat itaat ve taklide ehil olduğu için değil, tebliğ ederek buna vasıta oldukları için taklit etmek. Çünkü bizzat itaat, Allah ve Resulüne olur.

- Taklitlerinin basit ve zanni de olsa bir tercihe dayanması, bazı karine ve emarelerle taklit ettiği kimsenin en bilgin ve layık kişi olduğuna inanmaları.

- Taassuptan uzak durmak gerekir. Taklit ettikleri müçtehidin yanılabilceğini kabul edip onun görüşüne uymayan sahih bir nas ile karşılaşınca, nası değil, imamının görüşünü terk edecek bir durumda olmaları.

10 Tevbe suresi, 9:16

11 Tevbe suresi, 9:35

12 Nûr suresi, 24:63

- Taklit ettikleri hususun beş vakit namaz, oruç, hac ve zekâtın farz; zina ve içkinin haram olduğu gibi kesin olarak bilinmesi gereken “zarurât-ı diniye”den olmaması.

Telfik

Telfik, sözlükte “kumaşın iki kenarını birleştirip dikmek, uydurmak, süslemek, ulaşmak, katılmak, eli boş dönmek” gibi anlamlara gelmektedir. İstılahta ise, fıkıh âlimleriyle usul-ü fıkıh âlimleri ayrı ayrı anlamış ve tarif etmişlerdir. Fıkıh âlimleri “farklı şeyleri birleştirmek” şeklinde tarif ederken, usul âlimleri telfiki, içtihatla telfik ve taklitte telfik şeklinde ikiye ayırırlar. İchtihatla telfiki, “bir mesele üzerinde birbirine muhalif iki görüş varken, daha sonra gelen bir müçtehidin bu ikisine uymayan üçüncü bir görüş ortaya atması” şeklinde tarif ederler. Taklitte telfiki ise, “taklit yoluyla bir mesele veya amel üzerinde iki veya daha fazla mezhebin farklı hükümlerini birleştirerek tatbik etmek” diye tarif etmişlerdir.

Bizim bu çalışmada üzerinde duracağımız husus taklitte telfik konusu olacaktır.

Taklitte Telfik

Bir olayda birbirine muhalif iki görüş olur ve iki görüş de bir arada veya ikinci görüşün tesiri ortadan kalkmadan diğer görüşle amel etmekle taklitte telfik gerçekleşmiş olur. Misal olarak bir kişi, abdestin kan aldırma ile bozulmayacağı hususunda Şâfiî mezhebini, kadına dokununca abdestin bozulmayacağı hükmünde Hanefi mezhebini taklit ederse bu iki taklidin birleştiği aynı abdestin sahih olduğu kanaatine varırsa telfik gerçekleşmiş olur. Ancak iki mezhebin görüşüyle bir arada veya aynı zamanda amel etmez; önce biriyle, başka bir zaman da diğer mezhebin görüşüyle amel ederse, ikinci görüşle amel ederken birinci görüşün amel üzerinde etkisi

kalmamış bulunursa, telfik oluşmaz. Böyle bir uygulama önceki mezhepten ayrılıp, ikinci bir mezhebe geçmiş olması demektir. Dolayısıyla bu şekildeki amel telfik anlamı taşımaz.

Âlimlerimiz arasında taklit telfikinin kabul edilip edilmemesi tartışılmıştır. Hanefî hukukçulardan Kâsım b. Kutluboğa, Ömer b. Nüceym, Şürübülâlî, Alâuddîn Haskafî, İbn Âbidîn; Şâfiî hukukçulardan İzzuddîn b. Abdusselâm, İbn Dakîk, İbn Cemâti'l-Makdisî, Şihâbuddîn Ahmed b. İmâduddîn el-Akfeshî, İbn Hacer el-Heytemî, er-Remlî, İbn Ziyâd ve el-Bülkinî; Mâlikîlerden Yahya ez-Zenatî, Şâtıbî, Şebrahitî taklitte telfiki caiz görmeyen âlimlerdir. Bu âlimler, görüşlerini teyit için şu delilleri ileri sürerler:

1) Telfik yapıldığı zaman ortaya çıkan durum icmaya aykırı olursa telfik batıl olur.

2) Telfik bir mezhebin müçtehitlerinin ihtilaf ettiği hükümleri arasında cereyan ederse bu caiz olmaz. Çünkü bir mezhebe bağlı diğer müçtehitlerin içtihatları da mezhep müçtehitlerinin onlara içtihat yapma hususunda müsaade etmeleri ve kendi usullerini kullandırmaları da aynı zamanda mezhep imamının içtihadı sayılır.

3) Görüşleri bir araya getirilerek amel edilen konu her iki mezhebin imamının da batıl olduğunda söz birliği etmiş oldukları husustur.

4) Telfik, Müslümanların söz birliği ile batıldır. Çünkü telfik, dini oyuncak hâline getirmek demektir.

Hanefî hukukçulardan Tarsusî, Şeyhülislam Ebu's-Suûd, Zeynüddîn b. Nüceym, İbn Emir-i Padişah, Muhammed b. Abdî'l-Azîmi'l-Mekki; Mâlikî fakihlerinden Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Emîru'l-Kebîr, Muhammed b. Ahmed ed-Düsûkî; Şah Veliyyullah Dehlevî gibi bazı âlimler telfiki caiz görmüşlerdir.

Bu âlimlere göre, şart ve cüzleri bulunan bir amelin bütün şart ve cüzlerinde belli bir müçtehide tabi olmayı zorunlu kılan ne nas ne icma ne de sağlam bir kıyas vardır. Nas, icma ve sağlam kıyasın gerekli kılmadığı hiçbir şey farz ya da vacip değildir. Ayrıca kendisi taklit edilmeye layık olan hiçbir âlim telfikin yasak olduğunu söylememiştir.

Telfiki caiz gören âlimler, telfiki caiz görmeyen âlimlerin delillerini şöylece tenkide tabi tutmuşlardır.

1) Sözü edilen icma, usul-ü fıkhıdaki icma olmayıp, bir konuda bir asırda bazı görüşler ortaya çıkmış ama daha sonraki asırlarda başka bir muhalif görüş ortaya çıkmamış ise, burada süküti manada bir icma vardır demektir; deniyor. Böyle bir icma delil olmaz.

2) Her müçtehit kendi içtihadına uyar. Bütün müçtehitler Kur'an ve sünnete dayanır. Mezhep müçtehitleri arasında caiz olan telfik, genel olarak da caiz olur.

3) Telfik edilen iki müçtehidin muhalif görüşlerinin batıl olması doğru değildir. Çünkü her müçtehit, muhalif olan görüş için bana göre batıldır, diyebilir; fakat muhalif müçtehide göre de batıldır, diyemez. Çünkü birine göre batıl olan bir amel diğerine göre sahihtir.

4) İcma olayı müçtehit imamların dönemi ile alakalıdır. Telfik konusu ise yedinci yüzyılda ortaya atılmış ve mukallitler arasında tartışılmaya başlanmıştır. Dolayısıyla telfik, Müslümanların icma ile batıldır demek isabetli değildir.

5) Kasıtlı yapılmadığı ve bir ihtiyaca mebni başvurulduğu takdirde dinin oyuncak hâline getirilmesi söz konusu olmaz.

Telfiki caiz gören âlimler, telfikin amelden önce olmasını ve şu nedenlerden biri sebebiyle bu yola gitmeleri gerektiğine dikkat çekerler:

- Telfik edilen hükmün kalbi tatmin etmesi.
- Telfik edilen hükmün selef tarafından çokça tatbik edilmiş olması.
- Telfikin sonucu ortaya çıkan hükmün daha ihtiyatlı olması.
- Bir hakkı veya ibadeti ifa hususunda telfike ihtiyaç duyulması.

Sonuç itibarıyla telfik müçtehit imamlar zamanından çok sonraları gündem olmuş ve tartışılmıştır. Bununla beraber, selef devrinde de telfik görülmüştür. Ayrıca mezhep içindeki müçtehitlerin görüşleri arasında telfik genel olarak caiz görülmüştür.

Biyografiler

Adnan Girgin

1967 de Bartın'da doğdu. Tekirdağ İmam-Hatip Lisesi'ni bitirdi. 1990 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Ankara'da imam hatiplik görevlerinde bulunduktan sonra Almanya'ya geldi. IGMG Ruhr-A Bölge Başkanlığı, Köln Bölge Eğitim Başkanlığı görevlerinde bulundu. Berlin resmî okullarında din dersi öğretmenliği yaptı. IGMG Eğitim Başkanlığı Eğitim Teftiş Sorumluluğu görevi de yapmış olan Girgin evli ve 3 çocuk babasıdır.

Dr. Abdulhalim İnam

1971'de Zonguldak iline bağlı Devrek ilçesinde dünyaya geldi. 1986 yılında hafızlığını tamamladıktan sonra 1993 yılında Devrek İmam-Hatip Lisesi'nden mezun oldu.

2007 yılında Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalı'nda yüksek lisans yaptı. 2013 yılında Anadolu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni ve Necmettin Erbakan Üniversitesi'nde doktorasını tamamladı. 2017'den beri ILM Uluslararası Akademisyenler Birliği Başkanlığını yürütmektedir. Aynı zamanda Karabük Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak görevini sürdürmektedir. Evli ve üç çocuk babasıdır.

Prof. Dr. Saffet Köse

1964'te Balıkesir'de doğdu. 1982'de Balıkesir İmam-Hatip Lisesi'nden, 1986'da Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 1988 yılında yüksek lisansını ve Ocak 1994'te doktorasını tamamladı. 1996'da yardımcı doçent, 1997'de doçent oldu. 1999-2002 yılları arasında Bakü Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde İslam Hukuku hocalığı ve dekan yardımcısı

cılığı yaptı. Mart 2003 tarihinde profesör oldu. Hâlen İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Rektörüdür.

Dr. Hakan Aydın

1973'te İstanbul'da doğdu. İlkokulu 1984'te Augsburg'da tamamladı. 1984–1987 yılları arasında İstanbul'da hafızlık kursunu bitirdi. 1990 yılında imam hatip lisesinden mezun oldu. 2013 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni bitirdi. Almanya Münster İlahiyat Fakültesi'nde "Avrupa Toplumlarındaki Beraber Yaşamda İslami Kurallar" adlı teziyle doktora çalışmasını 2015 yılında tamamladı ve bu eser "Waxmann" yayınları tarafından yayınlandı. Münster Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde 2014-2016 yıllarında Öğretim Görevlisi olarak çalıştı. 2015 yılında Almanya'ya sığınmacı akınıyla beraber "Alman Kızıl Haç" bünyesinde göçmenlere yönelik danışman, tercüman, yardımların koordinesi ve göçmenlerin uyumu noktasında çalışmalara katıldı. 2016-2017 yıllarında PLURAL Yayınevi bünyesinde İslami ilimler ve din eğitimi alanlarında çıkan kitapların koordine ve danışmanlığını yürüttü. Nisan 2018'den beri ILM Başkan Yardımcılığı görevini sürdürmektedir.

Duran Terzi

1971 yılında Zonguldak'ta doğdu. İlk, orta ve İmam-Hatip Lisesi eğitimini Zonguldak'ta tamamladı. 1994'te Konya Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni bitirdi. 1997 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi'nde İslam Hukuku üzerine yüksek lisansını tamamladı. 2000-2008 yılları arasında Türkiye ve Almanya'da akademik çalışmalar yaptı. 2008'den beri Almanya'da resmî okullarda İslam dersi öğretmenliği yapmaktadır. Ayrıca İslam dersi kitapları ve materyalleri komisyonunda görevli olup, İslam din dersi öğretmenleri seçim komisyonundadır. İngilizce, Arapça ve Almanca bilen Duran Terzi evli ve 3 çocuk babasıdır.

M. Hulusi Ünye

1954 yılında Kahramanmaraş'ın Afşin ilçesinde doğdu. İlkokulu kendi köyünde tamamladı. Kahramanmaraş İmam-Hatip okulundan sonra Kayseri Yüksek İslam Enstitüsü'nün Tefsir-Hadis bölümünden mezun oldu. Ara vermeden Diyanet İşleri Başkanlığı Vaizler ve Müftüler İhtisas Kursu olan Haseki Kursu'nu tamamladı. Vaizlik ve müftülük yaptı. Avrupa'da uzun süre imam hatiplik ve Kuzey Hollanda Bölge İrşad Başkanlığında bulundu. Daha sonra IGMG İrşad Başkan Yardımcısı olarak IGMG Genel Merkezinde çalışmaya başladı. Hâlen IGMG İrşad Başkan Yardımcısı ve Fetva Sorumlusu olarak çalışmasını sürdüren Hulusi Ünye evli ve üç çocuk babasıdır.

İSLAMİ İLİMLER FIKİH DERSİ ÇALIŞTAYI

Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?

Zümer Suresi 9

PROF. DR. SAFFET KÖSE
İslam Fıkhnın Mahiyeti (Tarih, Usul, Yorum)

DR. HAKAN AYDIN
Temel Eğitim ve Yetişkinler Eğitiminde
Fıkıh Dersi Metotları, Konu Olarak Farklılıkları

HULUSİ ÜNYE
Fıkıh Mezheplere Bakış Açımız

DURAN TERZİ
İslami İlimlerde Fıkıh Dersi (Bir Fıkıh Ders Modeli)

Fıkıh Giriş - Tarih, Usul, Yorum

24 Şubat 2018

10.00 - 18.30

IGMG Genel Merkez Colonia-Allee 3 - D-51067 Köln

İSLAMİ İLİMLER FIKIH DERSİ ÇALIŞTAYI ÇALIŞTAY GÜNDEMİ

Açılış ve Kur'ân-ı Kerim

Takdim ve Moderasyon

Adnan Girgin
(Moderatör)

Çalıştayın Amacı

Dr. Abdulhalim İnam
(ILM Uluslararası Akademisyenler Birliği Başkanı)

İslam Fıkhnının Mahiyeti (Tarih-Usul-Yorum)

Prof Dr. Saffet Köse
(İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Rektörü)

Temel Eğitim ve Yetişkinler Eğitiminde Fıkıh Dersi Metotları

Dr. Hakan Aydın
(ILM Uluslararası Akademisyenler Birliği Başkan Yardımcısı)

İslami İlimler Kursunda Bir Fıkıh Dersinin İşlenişi

Duran Terzi
(İslam Din Dersi Öğretmeni)

Fıkhi Mezheplere Bakış Açımız

M. Hulusi Ünye
(IGMG İrşad Başkan Yardımcısı ve Fetva Sorumlusu)

İSLAMİ İLİMLER FIKİH DERSİ ÇALIŞTAYI

Bu çalıştay kitapçığında, İslami İlimler kurslarımızdaki fıkıh derslerinin nasıl anlatılıp kavratılacağı üzerinde durulmuştur. Örnek bir ders anlatımının nasıl olması gerektiği dersin kurgulanmasından sunumuna kadar detaylı bir şekilde izah edilmiştir. Amacımız bu çalıştay neticesinde en azından eğitimcilerimiz arasında ortak bir fıkıh dili oluşturulmasına katkı sunmaktır. Prof. Dr. Saffet Köse'nin PLURAL Yayınevi'nden çıkan "Fıkıh Giriş" kitabı baz alınarak çalışma gerçekleştirilmiştir.

24 ŞUBAT 2018 - KÖLN

